

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Західноукраїнський національний університет

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин ім. Б. Д. Гаврилишина

Кафедра іноземних мов та інформаційно-комунікаційних технологій

ЮРЧАК Любов Андріївна

**Мовні та культурні бар'єри у перекладі: лексичний і граматичний
аналіз (на матеріалі роману Брюс Кемерона «Життя і мета собаки»)
/ Linguistic and Cultural Barriers in Translation: Lexical and Grammatical
Analysis (Based on the Novel "A Dog`s Purpose` by Bruce Cameron")**

спеціальність: 035 – Філологія

освітньо-професійна програма – Філологія (германські мови): методика викладання і переклад

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ФІЛм-21

Л. А. Юрчак

Науковий керівник

Кваліфікаційну роботу

допущено до захисту:

“ ___ ” _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

ТЕРНОПІЛЬ - 2025

ABSTRACT

Liubov Andriivna Yurchak “Linguistic and Cultural Barriers in Translation: Lexical and Grammatical Analysis (based on Bruce Cameron's novel “A Dog's Purpose”).” Master's thesis, manuscript. Specialization – Philology (Germanic languages). – Ternopil, West Ukrainian National University, 2025.

This master's thesis is devoted to the study of linguistic and cultural barriers that arise in the process of translating contemporary English-language fiction, based on Bruce Cameron's novel “A Dog’s Purpose”. To achieve this aim, the theoretical chapter analyzes contemporary translation studies approaches to interpreting lexical, grammatical, and cultural difficulties in translation, reveals the specifics of the interaction between language, culture, and the author's stylistic intent, and outlines the main problems of reproducing culturally marked elements in works of fiction.

The practical part provides an in-depth analysis of the lexical and grammatical features of the novel “A Dog’s Purpose” and their reproduction in the Ukrainian translation. The methods of conveying the stylistic means, emotional tone, and cultural connotations of the original are examined, and translation strategies and transformations aimed at overcoming the identified linguistic and cultural barriers are identified. The study analyzes how translation decisions affect the reader's perception of the images, narrative structure, and cultural content of the work.

The result of the study was to identify key lexical, grammatical, and cultural difficulties characteristic of translating contemporary English-language fiction, to identify effective translation strategies for overcoming these barriers, and to determine the role of cultural characteristics in shaping translation decisions.

The practical value of the work lies in the possibility of applying its conclusions in translation activities, in particular when working with contemporary fiction.

Keywords: lexical barriers, grammatical barriers, cultural barriers, translation transformations, literary translation, contemporary English-language prose.

АНОТАЦІЯ

Юрчак Л.А. Лінгвістичні та культурні бар'єри в перекладі: лексичний і граматичний аналіз (на матеріалі роману Брюса Камерона «Життя й мета собаки»). – Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Кваліфікаційна (магістерська) робота на здобуття ступеня магістра за спеціальністю Філологія (германські мови). – Західноукраїнський національний університет. Тернопіль, 2025.

Кваліфікаційна (магістерська) робота присвячена дослідженню лінгвістичних і культурних бар'єрів, що виникають у процесі перекладу сучасної англomовної художньої літератури на матеріалі роману Брюса Камерона «Життя й мета собаки». У теоретичній частині проаналізовано сучасні підходи перекладознавства до тлумачення лексичних, граматичних та культурних труднощів перекладу, розкрито специфіку взаємодії мови, культури та авторського стилю, а також окреслено основні проблеми відтворення культурно маркованих елементів у художніх текстах.

У практичній частині здійснено детальний аналіз лексичних і граматичних особливостей роману «Життя й мета собаки» та їх відтворення в українському перекладі. Досліджено способи передачі стилістичних засобів, емоційного забарвлення та культурних конотацій оригіналу, визначено перекладацькі стратегії та трансформації, спрямовані на подолання виявлених лінгвістичних і культурних бар'єрів. Проаналізовано вплив перекладацьких рішень на сприйняття читачем образів, наративної структури та культурного змісту твору.

У результаті дослідження виокремлено ключові лексичні, граматичні та культурні труднощі, характерні для перекладу сучасної англomовної художньої прози; визначено ефективні перекладацькі стратегії для їх подолання; з'ясовано роль культурних чинників у формуванні перекладацьких рішень.

Практичне значення роботи полягає у можливості застосування отриманих результатів у перекладацькій діяльності, зокрема під час роботи з сучасною художньою літературою.

Ключові слова: лексичні бар'єри, граматичні бар'єри, культурні бар'єри, перекладацькі трансформації, художній переклад, сучасна англomовна проза.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОВНИХ ТА КУЛЬТУРНИХ БАР'ЄРІВ У ПЕРЕКЛАДІ	10
1.1 Поняття мовних та культурних бар'єрів у перекладі.....	10
1.2 Основні труднощі при передачі лексичних і граматичних конструкцій.....	20
1.3 Культурні реалії у текстах та їх передача іншою мовою.....	31
Висновки до першого розділу	36
РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИЧНИЙ ТА ГРАМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ БРЮСА КЕМЕРОНА “A DOG’S PURPOSE”	37
2.1 Особливості лексичного складу оригіналу та їх відтворення у перекладі.....	37
2.2 Граматичні аспекти перекладу.....	47
2.3 Використання стилістичних засобів та їх передача.....	55
Висновки до другого розділу	64
РОЗДІЛ 3. ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ МОВНИХ І КУЛЬТУРНИХ БАР'ЄРІВ У ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ: ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ	65
3.1 Компаративний аналіз та обґрунтування використання перекладацьких трансформацій	65
3.2 Стратегії подолання мовних і культурних бар'єрів.....	80
3.3 Рекомендації для перекладачів щодо застосування трансформацій.....	85
Висновки до третього розділу	90
ВИСНОВКИ	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93
ДОДАТКИ	98

ВСТУП

В еру глобальних змін, тонкощі міжкультурної комунікації та літературної взаємодії набули особливого значення як для наукових досліджень, так і для практичних перекладацьких проєктів. В основі цієї взаємодії лежить проблема ефективної передачі значення між мовами, особливо коли мовні та культурні системи не сходяться.

Це дослідження спрямоване на вивчення комплексного спектра мовних та культурних бар'єрів у перекладі, з особливим акцентом на лексичному та граматичному аналізі на основі роману Брюса Кемерона «Життя і мета собаки».

У міру того, як у сучасному соціумі продовжують з'являтися літературні твори, що походять з різних культурних середовищ, необхідність точного та культурно адекватного перекладу стає все більш нагальною.

Щоб орієнтуватися у складнощах, притаманних перекладу літературних текстів, необхідне тонке розуміння динамічної взаємодії між мовою, культурою та стилістичним задумом.

Це дослідження має на меті зробити свій внесок у поточну наукову дискусію шляхом ретельного вивчення викликів та можливостей, пов'язаних з подоланням лексичних, граматичних та культурних перешкод у перекладі.

Літературний переклад вже давно вийшов за рамки звичного перекладу висловлювань з однієї мови на іншу – він вимагає збереження оповідної манери, стилістичних особливостей, культурних конотацій та емоційного забарвлення. Попит, що все зростає, на високоякісні переклади підкреслює важливість вивчення того, як мовні структури та культурні особливості впливають на рішення перекладача і, зрештою, формують враження читача.

У цьому контексті дане дослідження націлене на висвітлення складних процесів, що лежать в основі перекладу роману Брюса Кемерона, розкриваючи рівні лінгвістичної та культурної складності, з якими перекладачі зіштовхуються, намагаючись передати суть та нюанси оригіналу.

Актуальність цієї теми впливає з дедалі більшої популярності літературних творів, що привертають увагу міжнародної аудиторії, та значного потенціалу для непорозумінь, що виникають у разі неточного передавання мовних або культурних елементів. Такі проблеми можуть призвести до втрати стилістичної глибини, спотворення зображення персонажів або неправильного тлумачення значень, вкорінених у культурі. Тому розуміння нюансів лексичного та граматичного перекладу, особливо в сучасній прозі, є не тільки академічним завданням, а й практичною необхідністю для сприяння міжкультурному взаєморозумінню та збереженню художньої цілісності.

Об'єктом цього дослідження є процес літературного перекладу.

Предметом дослідження є лексичні та граматичні особливості перекладу, а також культурні аспекти, відображені в романі Брюса Кемерона «Життя і мета собаки».

Метою цієї магістерської роботи «Мовні та культурні бар'єри в перекладі: лексичний та граматичний аналіз (на прикладі роману Брюса Кемерона «Життя і мета собаки»)» є ґрунтовне дослідження мовних та культурних викликів, пов'язаних з перекладом сучасної прози. Мета полягає у дослідженні основних характеристик щодо мовних бар'єрів, які виникають під час процесу перекладу, визначенні головних культурних перешкод та аналізі способів і методів, що застосовуються для їх подолання цих труднощів.

З метою досягнення вищезазначеної мети поставлено конкретні **завдання**:

- з'ясувати визначення перекладацьких бар'єрів у контексті літературного перекладу;
- виявити та дослідити основні лексичні та граматичні труднощі, характерні для перекладу сучасної англійської прози;
- проаналізувати культурні компоненти, присутні в романі «Життя і мета собаки», та їхній вплив на перекладацькі рішення;

- дослідити стратегії перекладача в подоланні лексичних, граматичних та культурних викликів;
- оцінити роль стилістичних, наративних та культурних елементів у формуванні перекладацьких рішень;
- оцінити вплив перекладацьких рішень на сприйняття читачів у цільовій культурі.

Дослідницький матеріал ґрунтується на теоретичних працях видатних лінгвістів та перекладачів, а також на оригінальних зразках тексту з роману Брюса Кемерона. Дослідження також включає особисті спостереження та аналітичні висновки, зроблені в процесі дослідження.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає в її внеску в перекладацьку практику. Теоретичні висновки та практичні результати можуть бути корисними для перекладачів, які працюють із сучасною англійською художньою літературою, допомагаючи їм виявляти типові лексичні, граматичні та культурні виклики та обирати ефективні стратегії для їх подолання.

Це дослідження також може допомогти зрозуміти, як культурні відмінності впливають на перекладацькі рішення та як ці рішення стосуються сприйняття літературних текстів мовою перекладу.

Кваліфікаційна робота складається з вступу та трьох основних розділів.

Перший розділ, що складається з трьох підрозділів, досліджує певні теоретичні основи перекладознавства, зосереджуючись на поняттях мовних та культурних бар'єрів, основних викликах у передачі лексичних та граматичних структур, а також особливостях перенесення культурних реалій в іншу мову перекладу.

Другий розділ, який включає в себе три підрозділи, присвячений лексичному та граматичному аналізу перекладу роману Брюса Кемерона «Життя і мета собаки». У ньому розглядаються особливості оригінального тексту та їх

відтворення в перекладі, граматичні аспекти передачі оповіді, а також використання стилістичних засобів та способи їх передачі в мові перекладу.

Третій розділ, що містить три підрозділи, охоплює перекладацькі трансформації як засіб подолання мовних та культурних бар'єрів у літературному перекладі. Він включає порівняльний аналіз, що обґрунтовує використання конкретних перекладацьких трансформацій, окреслює стратегії подолання цих бар'єрів та надає практичні рекомендації перекладачам щодо застосування таких трансформацій.

Структура кваліфікаційної роботи також включає висновки до кожного розділу, загальні висновки, список літератури та додатки. Загальний обсяг роботи становить 98 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОВНИХ ТА КУЛЬТУРНИХ БАР'ЄРІВ У ПЕРЕКЛАДІ

1.1 Поняття мовних та культурних бар'єрів у перекладі

Переклад як процес, впродовж усього свого існування від його зародження та до сьогодні, ніколи не обмежувався сухою механічною заміною, чи то слів, чи граматичних структур, однією мовою їх аналогами в іншій. Якщо на перший погляд може здатися, що переклад лише являє собою технічний акт лінгвістичного перенесення, то насправді це значно комплексніше і набагато глибше динамічне явище.

Під перекладом, перш за все, розуміють акт міжкультурної комунікації, адже завдяки цьому явищу люди мають змогу не лише спілкуватися, але й доносити ідеї, вводити інновації, вчитися один в одного й розв'язувати питання та проблеми на будь-якому рівні – починаючи повсякденним і закінчуючи міжнародним. У цьому акті взаємодіють дві надважливі мовно-семіотичні системи, а саме мова оригіналу та мова перекладу, що безперервно взаємодіють між собою в певних соціальних та культурних контекстах. І саме в даному процесі вже і залучено перекладача. Він/вона відіграє роль своєрідного медіатора між двома світами мов, що відповідає не тільки за передачу мовної форми вихідного тексту, а й за відтворення культурних значень, стилістичних нюансів та прагматичних намірів, що були закладені в ньому, як скажімо певний сенс який потрібно інтерпретувати.

Таке посередництво перекладача рідко можна назвати простим, позаяк кожнісінька мова відображає свій власний світогляд, традиції та комунікативні норми й правила того народу, який нею розмовляє.

Отож, таким чином, з цього випливає, що переклад неминуче передбачає зіставлення двох мовних і культурних систем, які можуть істотно не збігатися за лексикою, граматиною, стилістикою та навіть базовими фоновими знаннями.

Схожа розбіжність підіймає широкий ряд перешкод, із якими потім і стикається сам перекладач. Ці підводні камені можна уявно розділити на *мовні* та *культурні бар'єри*.

Мовні бар'єри виникають через присутність структурних відмінностей між мовами, у той час, як культурні бар'єри виникають через розбіжності у цінностях, нормах та еталонах реального світу, які глибоко вкорінялись в суспільстві протягом останніх десятиліть.

Ключовим для перекладознавства є визнання, аналіз та розуміння цих бар'єрів, бо вони проливають світло на основні виклики, які перекладачі повинні подолати, щоб досягнути адекватності, точності та звісно ж еквівалентності. Отож, коли розглядається специфіка мовних та культурних перепон, науковці й практики мають змогу не лише осягнути ці труднощі, але й сформувані стратегії, які є потрібними для подолання розриву між культурами та їх мовами.

Розглянемо, що саме мається на увазі під термінами «мовний» та «культурний» бар'єри. Розпочнемо з мовного бар'єра.

«Мовний бар'єр у перекладі проявляється у відмінностях між лексичними системами мови оригіналу та мови перекладу, коли немає точних відповідників слів або їх значень» [19].

Мовні бар'єри в перекладознавстві – це труднощі, що виникають через структурні, граматичні, лексичні та семантичні відмінності між двома мовами, які ускладнюють або й унеможливають досягнення еквівалентності та точності перекладу. За визначенням Джона Кетфорда, шотландського лінгвіста та фонетика, переклад – це “заміна текстового матеріалу в межах однієї мови (SL – source language) еквівалентним текстом матеріалом в іншій мові (TL – target language)”[17]. Таким чином мовні бар'єри виникають, коли така тотожність не може бути повністю встановлена через суттєві відмінності систем і ресурсів двох мов.

За природою міжмовних відмінностей, мовні бар'єри часто проявляються на різних рівнях мовної структури:

1) Фонологічний рівень передбачає розходження у звукових системах, що ускладнює переклад поезії, формування рим або звукового символізму. Наприклад, оноματοпоетичні слова, такі як “шелест”, “шипіння”, “гудіння”, “звуки тварин”, “шепіт” та інші [6]. Серед таких труднощів зустрічаються повсякденні звуки серед яких: гав-гав, шелест листя, шум дощу, тук-тук та безліч інших;

2) Морфологічний та граматичний рівні ознаменуються розбіжностями у вираженні граматичних понять, таких як от час, вид, рід чи відмінок. Приміром в українській мові розрізняють сім відмінків, у той час, як в англійській це явище проявляється здебільшого використанням різних форм займенників (subjective and objective cases) та присвійного відмінка (possessive case).

3) Лексичний рівень представляє характерний взірець мовної перешкоди, що проявляється через лексичні сперечання, тобто відсутність відповідного слова чи виразу в мові перекладу. Наприклад українське поняття “вирій” немає прямого перекладу в англійській мові. Аналогом може стати вираз – hot countries, та опис (where birds fly for winter) [1].

4) Синтаксичний рівень з погляду структури речень відрізняється в різних мовах. Англійська мова покладається на порядок слів у реченні з метою вираження граматичних відносин. Українська ж належить до флективних мов, тобто таких, «в яких у вираженні граматичних значень провідну роль відіграє флексія (закінчення)» [5]. У таких мовах вони передаються за допомогою морфології, що забезпечує більшу синтаксичну гнучкість.

5) Семантичний рівень фокусується на словах та виразах, що можуть мати різні конотації. Також такі поняття як полісемія (багатозначність одного слова) та омонімія (однакова форма, але різні значення) можуть призвести до двозначності.

Найда та Табер у своїй праці стверджують, що переклад має на меті досягти динамічності в пошуку еквівалента, за якої реакція цільової аудиторії

відображатиме таку ж як і у вихідній. Проте, мовні бар'єри здатні перешкоджати досягненню цій відповідності. При чому, вони обмежуватимуть способам передачі значень [43]. Пітер Ньюмарк на додаток відокремлює семантичний переклад, що зосереджений на значенні та комунікативний переклад (з фокусом на впливі), на які можуть впливати мовні обмеження [40].

Крім того, поняття неперекладності є центральним у розумінні мовних бар'єрів. Кетфорд визначає неперекладність як ситуацію, коли «в мові перекладу немає лексичного або синтаксичного заміника» [17]. Це відбувається, коли компонент мови оригіналу виконує граматичну або стилістичну функцію, яку неможливо відтворити. Для прикладу, в англійській мові часто застосовується пасивний стан, коли деякі мови, такі як іспанська, італійська та португальська віддають перевагу активним конструкціям або взагалі опускають підмет. На додаток, до деяких складнощів зараховують ідіоми, метафори та гру слів. Розглянемо фразу “to ghost someone”. У перекладі цей вислів означає раптово припинити усю комунікацію з кимось, особливо в дружбі чи стосунках, без жодного пояснення чому людина вирішила це зробити. Цей вираз неможливо перекласти буквально на більшість мов без втрати першочергового значення.

У той час, коли мовні бар'єри зароджуються у мовних системах, то культурні бар'єри виникають через несхожість традицій, вірувань, соціальних норм та систем цінностей, що й утворюють комунікацію. Як зауважує Сьюзен Баснетт, відомий теоретик перекладу: «Мова є серцем культури, і саме взаємодія між ними створює значення» [12]. Отож, переклад – це не суто лінгвістичний акт, а міжкультурний комунікаційний процес.

Культурні відмінності безпосередньо впливають на перекладацьку діяльність так само як і мовні відмінності:

«Common problems of non-equivalence at word level:

(a) Culture-specific concepts ... The source-language word may express a concept which is totally unknown in the target culture ... It may be a religious belief, a social custom, or even a type of food» [9]. Тобто, слово чи фраза мови оригіналу

може зовсім не існувати у мові перекладу. Для прикладу релігійне вірування, соціальний звичай чи навіть вид їжі.

За типами, культурні бар'єри поділяють на:

1) Соціокультурні: пов'язані зі звичаями, історичними подіями. Наприклад, Запорозька Січ чи чайна церемонія;

2) Ідіоми та метафори: для прикладу ідіома “a frog in a well” з азійських культур символізує обмеженість у світогляді;

3) Гумор та іронія: найчастіше залежать від культурних знань, каламбурів або гри слів;

4) Ввічливість та стилі спілкування: відчутна несхожість помітна в низькоконтекстуальних та висококонтекстуальних культурах. Низькоконтекстуальні суспільства переважно оперують конкретними словами. Спілкування є прямим, точним, прозорим та явним. Таким чином ясність цінується більше, аніж тонкість. Сюди звикли відносити наступні країни: Німеччину, Швейцарію та Сполучені Штати Америки. Для прикладу фраза “I disagree” не вважатиметься грубою чи неввічливою. На противагу низькоконтекстуальним культурам, висококонтекстуальні культури віддають перевагу комунікації, що істотно визначається непрямими та невербальними сигналами, а не чітко сформульованими словами. Тоді в гру вступають міміка, тон, ієрархія, досвід чи стосунки між людьми. До таких культур відносять: Китай, Японію та певною мірою й Україну. Наведемо приклад. Дуже часто у японській культурі, замість чіткого та впевненого “Ні”, японський носій може замінити пряму відповідь на “Це буде складно”, маючи на увазі ввічливу відмову;

5) Культурна символіка: сюди відносять кольори, тварини, предмети. Наприклад білий колір у західних культурах символізує чистоту, однак у багатьох азійських культурах цей колір знаменує траур.

Перекладач Девід Катан стверджує, що перекладачі виступають в ролі культурних посередників, заповнюючи прогалини між різними світоглядами

[34]. Щоб подолати культурні бар'єри, перекладачі часто вибирають між одомашненням та очуженням, двома термінами, введеними Лоуренсом Венуті [58].

Одомашнення передбачає адаптацію культурних посилянь, щоб зробити їх зрозумілими для цільової аудиторії. Очуження ж зберігає унікальність культури оригіналу, підтримуючи культурну «іншість». Рішення залежить від мети перекладу, як обговорюється Катаріною Рейс і Вермеєром у теорії “Skopos”, яка підкреслює функцію перекладу в новому контексті [50].

Культурні бар'єри також пов'язані з ідеологією та владою, як досліджує Лефевр, який розглядає переклад як форму переписування, що відображає культурні та політичні програми [35].

До мовних та культурних бар'єрів застосовувалися усілякі теоретичні підходи. Різні теоретичні школи розглядали питання того, як перекладачі справляються з мовними та культурними відмінностями:

- Мовний підхід: Ранні теорії (Catford, Nida) розглядали переклад як процес мовної заміни, зосереджуючись на еквівалентності.
- Функціоналістський підхід: Теорія Скопосу (Reiss & Vermeer, 1984) надає пріоритет меті над лінгвістичною формою, припускаючи, що подолання бар'єрів залежить від комунікативних цілей [50].
- Культурний поворот: Зміна 1980-х – 1990-х років переосмислила переклад як культурний акт, де значення залежить від ідеології, влади та ідентичності [35].
- Когнітивний та прагматичний підходи: Сучасні теорії (Hatim & Mason, 1997; Shreve & Angelone, 2010) наголошують на ментальних процесах перекладача, прийнятті рішень та інтерпретаційній ролі в управлінні як мовними, так і культурними викликами [26; 56].

Ці підходи спільно підкреслюють, що переклад передбачає пошук компромісу, а не пряме перенесення – погодження між мовами, культурами та комунікативними намірами.

Розглянемо вплив мовних та культурних бар'єрів на процес перекладу.

Як мовні, так і культурні бар'єри впливають на кожен етап перекладу – від розуміння до створення – і впливають на його точність, природність та комунікативну ефективність:

1) Етап розуміння.

Під час розуміння мовні бар'єри можуть спричинити семантичну двозначність. Перекладач може неправильно інтерпретувати багатозначне слово або ідіому без достатнього контексту. Культурні бар'єри можуть ще більше затуманити значення, коли фонові знання або культурні алюзії є незнайомими. Наприклад, переклад біблійних або міфологічних посилань вимагає культурної грамотності.

2) Етап перенесення.

На етапі перенесення мовні бар'єри можуть призвести до втрати або спотворення значення. Дослівний підхід часто не дозволяє відтворити нюанси або тон. Аналогічно, культурні бар'єри можуть змусити перекладачів опускати, адаптувати або замінювати частини, що притаманні певній культурі (реалії). Наприклад, переклад британського тексту, в якому згадується «культура пабів», на українську мову може вимагати описової адаптації, а не дослівного перекладу.

3) Етап відтворення.

Здійснюючи процес перетворення тексту на мову перекладу перекладачі стикаються зі стилістичними та прагматичними викликами. Для збереження стилю, тону та стилістичної узгодженості необхідне глибоке розуміння як мовних норм, так і культурних очікувань. Наприклад, в англійській мові для вираження обов'язку та ймовірності використовуються модальні дієслова (should, must, might), тоді як в українській мові використовуються інші граматичні засоби; це може змінити сприйняття тону або рівня ввічливості.

4) Сприйняття читачем.

Зрештою, бар'єри впливають на те, як цільова аудиторія інтерпретує переклад. Неправильне поводження з мовними або культурними відмінностями може призвести до непорозумінь, образи або неправильного тлумачення оригінального повідомлення. Успішний перекладач має досягнути балансу між вірністю оригіналу та прийнятністю в цільовій культурі.

Можна сказати, що мовні бар'єри є структурними перешкодами, що виникають через відмінності в граматичних, лексичних і семантичних системах, тоді як культурні бар'єри кореняться в розбіжностях соціальних норм, цінностей і світоглядів. Обидва типи бар'єрів глибоко впливають на процес перекладу, змінюючи значення, стиль і комунікацію.

Подолання цих викликів вимагає не тільки мовної компетентності, а й міжкультурної обізнаності, чутливості до контексту та творчого підходу до розв'язання проблем. Як підкреслюють сучасні перекладацькі дослідження, перекладачі – це не просто трансформатори мов, а культурні посередники, які реконструюють значення між двома світами.

Якщо коротко підсумувати ключову різницю, то мовні бар'єри виникають, коли структурні та семантичні системи двох мов розходяться. Ці своєрідні бар'єри звісно ж значно ускладнюють роботу перекладача. Адже таким чином важче підібрати точні, стилістично-коректні відповідники в мові перекладу. У той час як культурні бар'єри зустрічаються при відмінностях між представниками різних культур.

Мова та культура нерозривно пов'язані між собою: *«Мова – це не просто спосіб спілкування, а щось більш значуще. Мова – це всі глибинні пласти духовного життя народу, його історична пам'ять, найцінніше надбання віків, мова - це ще й музика, мелодика, фарби, буття, сучасна, художня, інтелектуальна і мисленнєва діяльність народу»* [4]. Саме ця цитата відомого українського письменника Олеся Гончара чудово демонструє унеможливлення існування мови без культури. Як результат, під час роботи перекладач неминуче стикається не лише з мовними викликами (для прикладу: як знайти еквіваленти

– лексичні чи граматичні), але й з культурними (тобто, як передати значення, асоціації, конотації та інше)

Подолання мовних бар'єрів неможливе без подолання культурних. Для прикладу, ідіома може спричинити граматичну або лексичну проблему, проте її переклад буде неефективним у разі відсутності належного культурного сенсу (гумору, табу, метафоричного контексту). Саме тому перекладачі мусять водночас долати обидва види бар'єрів.

У сучасних перекладацьких дослідженнях поняття мовних і культурних бар'єрів трактуються різними способами. Це відображає різні уявлення про характер взаємодії мови й культури. Якщо раніше структуралістські погляди тлумачили переклад переважно як мовне перенесення, то сучасні теорії наголошують на його міжкультурних, прагматичних й етичних аспектах.

Концепція динамічної еквівалентності Юджина Найди, американського теоретика перекладу, залишається актуальною серед праць пов'язаних з перекладом. Найда переосмислив переклад як процес відтворення “найближчого природного еквівалента повідомлення мовою оригіналу” як за змістом, так і за ефектом [42]. З цієї точки погляду, мовні бар'єри виникають, коли синтаксичні або лексичні відмінності заважають такій природній еквівалентності, що в свою чергу змушує перекладача використовувати компенсацію або реструктуризацію для збереження комунікативного впливу.

Інший американський перекладач, теоретик та історик перекладу, Лоуренс Венуті у своїх працях переорієнтовує перекладознавство на політику культурної видимості. Він стверджує, що переклад неминуче є ідеологічним і формується вибором перекладача на користь адаптації до культури перекладу чи збереження культурної ідентичності оригіналу [59, 61] Венуті зазначає, що культурні бар'єри неможливо подолати лише коштом лінгвістичної заміни. Він навпаки підтримує ідею вирішення розбіжностей за допомогою обдуманих етичних і стилістичних рішень.

Мона Бейкер – провідна фахівчиня з перекладознавства та очільниця Центру перекладу й міжкультурних досліджень при Манчестерському університеті (Велика Британія), розвиває нарративну теорію перекладу, стверджуючи, що перекладачі працюють не тільки з мовами, але й з дискурсами та системами знань. Відповідно до цієї думки, бар'єри виникають, коли нарративи, вбудовані в одну культуру, не мають аналогів в іншій. Таким чином, перекладачі вибудовують значення, узгоджуючи суперечливі культурні перспективи [9].

Інший науковець в галузі перекладознавства, Ентоні Пім, приділяє основну частину своєї роботи перекладацькій компетентності та міжкультурній медіації. Він розглядає переклад як діяльність, спрямовану на розв'язання проблем, що мінімізує ризики, а також сприяє взаєморозумінню між мовами та культурами. [49] Для нього, бар'єри не є перешкодами, а радше майданчиками для переговорів, які підкреслюють етичну й творчу відповідальність перекладача.

Ще одним прикладом є Джуліана Хаус, німецька лінгвістка та дослідниця перекладознавства, яка пропонує концепцію перекладу як процесу, що має на меті передачу культурних значень. Вона визначає еквівалентність як прагматичну відповідність між функціями дискурсу, а не просто формальну подібність [28]. Отже, подолання бар'єрів потребує балансу між правильністю перекладу вихідного тексту та природністю спілкування для цільової аудиторії.

Разом усі ці підходи лише доводять, що не існує однозначного універсального визначення мовних або культурних бар'єрів. Деякі теоретики розглядають їх як структурні та семантичні відмінності, у той час, як інші трактують їх як прояви більш глибоких культурних та когнітивних розбіжностей. Усі підходи об'єднує те, що переклад є актом міжкультурної комунікації, який вимагає мовної точності, культурної емпатії та стратегічного прийняття адаптивних рішень.

Отож, значення мовних та культурних бар'єрів є надважливим для перекладацької практики. Чітке розуміння цих труднощів є фундаментальним

для перекладачів, особливо в літературному контексті, де значення, тон та емоції тісно переплітаються між собою. Визначення того, чи є труднощі мовними, чи культурними, дозволяє перекладачам обрати найбільш відповідні стратегії.

1.2 Основні труднощі при передачі лексичних і граматичних конструкцій

Розглянемо більш детально мовні та культурні бар'єри з прикладами.

До мовних бар'єрів найчастіше відносять:

1. Лексичні розбіжності – це відсутність прямих еквівалентів між мовами оригіналу та перекладу, а також наявність слів із декількома значеннями:

а) Відсутність відповідників між мовами при перекладі:

- *Aftermath* – негативні наслідки після конкретної події, що трапилася.

Українською це слово здебільшого перекладають як «наслідки», однак в англійському варіанті воно все ж має додатковий відтінок як от «після катастрофи»;

- *Serendipity* – щаслива випадковість; буквально коли ви знаходите щось випадково чи то цінне чи цікаве;

- *Hindsight* – усвідомлення ситуації або помилки після моменту, як щось вже трапилось. Українською – це щось на кшталт «розуміння постфактум»;

- *Homesick* – сум чи туга за домом, чи за рідним місцем. Також українською немає одного слова для передачі змісту.

- *Tsundoku* – це слово в японській, що означає купівлю книг, які так і не будуть прочитаними;

- *Zażenowanie* – у польській мові це слово передає кілька відтінків одночасно – збентеження, сором, зніяковілість;

- *Schadenfreunde* – з німецької, радість від чужих невдач.

б) Полісемія – багатозначність слів; коли одне зі слів може мати кілька відносно схожих між собою значень:

- *Head* – англійською – голова (як частина тіла); керівник (як голова відділу);
- *Klucz* – польською – ключ (до квартири) ключ (розв'язання проблеми проблеми) ключ (нотний знак у музиці);
- *Земля* – українською – має також низку значень. Ось кілька з них: ґрунт, планета (Земля), земля (федеративна), рідна/чужа земля (про країну чи територію), земля (нерухомість чи земельна ділянка).

с) Омонімія – це поняття вже стосується слів, які мають різні значення, на противагу полісемії, де слова були пов'язаними. До того омоніми звучать і пишуться однаково:

- *Коса* – українською – коса (дівоча, як зачіска); коса (інструмент для скошування трави);
- *Bank* – німецькою – банк (як фінансова установа); лавка (в парку);
- *Seal* – англійською – може означати два зовсім протилежних варіанти: печатка (в документах), тюлень (ссавець).

д) Метафоричні значення – це своєрідні асоціації слів, висловів чи образів. Іншими словами – це коли ми переносимо певні властивості одного предмета на інший:

- *Time flies* – дослівно як “Час летить”. Час не має крил і є лише фізичною величиною тривалості. Тому ця фраза лише підкреслює швидкоплинність самого часу, а не є його здатність літати;

- *He is drowning in work* – фактично в перекладі це звучить як “Він потопає/тоне в роботі”. Тут лише підкреслюється великий обсяг роботи чи незліченна кількість завдань які потрібно виконати. Тому насправді, фізично ніхто не тоне.

- *She is the light of my life* – “Вона світло мого життя”. У реченні підкреслюється поняття світла, як щастя яке дівчина чи жінка приносить у чиєсь життя.

- *The lesson was a zoo* – тут під поняттям зоопарку наголошується лише галас чи шум під час уроку, а не тварини.

2. Відмінності в граматичних структурах – це невідповідності в синтаксисі та морфології мов:

а) Часи – “*She is singing*” та “*She sings*” – українською і перше і друге речення буде перекладатися як – “Вона співає”. У англійській це два зовсім різних граматичних часи. У першому реченні “*She is singing*” вказується на моменті, що відбувається прямо зараз, у той час, як у другому – “*She sings*” наголошується на дії які відбувається постійно – щось на кшталт звички. Отож, українською потрібно вказувати часові рамки. Наприклад: “Вона зараз співає” чи “Вона співає щочетверга”.

б) Артиклі – “*a, an, the*”. В українській мові артиклі зовсім відсутні, тому в перекладачів постає іще одне завдання щодо компенсації контексту.

с) Гнучкість порядку слів у реченні. Англійською здебільшого використовується структура SVO, тобто subject-verb-object (підмет-присудок-додаток), наприклад: “*The kid ate the cake.*” Українська мова ж може мати кілька варіантів, як от: “Дитина з’їла торт” або “Торт з’їла дитина”. Порядок слів може значно навіть впливати на зміст, залежить від того на чому потрібно наголосити, чи факт того що торт з’їли (і його просто більше немає), чи те, хто саме з’їв торт (дитина).

3. Фонологічні та орфографічні особливості – звукові патерни, ритмічні прийоми, орфографія – все це може втратити свою початкову форму чи взагалі ефективність під час перекладацької діяльності:

а) Алітерація – поняття, що базується на повторенні перших приголосних звуків які в свою чергу часто створюють певну музикальність в англійській мові. Ось чому відтворити таку ж структуру може бути досить складно. Наприклад:

- Одна з добре відомих скоромовок: “*Peter Piper picked a peck of pickled peppers*” [47]. Завдяки повторенню звука “p” підкреслюється ритм та грайливість;

- Іншою скоромовкою де добре прослідковується поетичний прийом є: “Sally sells seashells by the seashore” [54]. Тут вже повторюється звук “s” і також підкреслюється грайливість та музичність.

b) Власні назви із застосуванням транслітерації та адаптації. Для прикладу, не всі імена звучать однаково, що з англійської на українську, що і навпаки:

- *John* (англійською) – *Іван* (українською) – є поширеною адаптацією серед біблійних та історичних контекстів;
- *George* (англійською) – *Георгій* (українською) – відповідає слов’янській історичній формі імені;
- *Charles* (англійською) – *Карл* (українською) – історична адаптація;
- *Michael* (англійською) – *Михайло* (українською) традиційне вживання.

c) Омофони – це слова, які хоч і вимовляються однаково, проте мають різне значення й часто відмінне написання:

- *Buy* – купити що-небудь;
By – біля/через;
Bye – прощання;
- *Right* – правильний/праворуч (про напрям);
Write – писати;
Rite – церемонія/обряд;

4. Питання реєстру та стилістики

Реєстр позначає рівень формальності або стилю мови, залежно від контенту, аудиторії та мети. Зазвичай розрізняють кілька рівнів реєстру:

a) Статичний (заморожений) – стосується фіксованих, незмінних фраз (релігійні тексти, юридичні вирази...):

- “*Ми зібралися тут сьогодні...*”;
- “*Оголошую вас чоловіком і дружиною*”.

b) Офіційний – серйозний, точний:

- *“Результати дослідження демонструють...”*
- *“Участь у конференції є обов’язковою для всіх членів кафедри”*

с) Консультативний – напівформальний і використовується в професійних, інтерактивних умовах (наприклад пари: вчитель-студент, лікар-пацієнт...):

- *Лікар-пацієнт: “Як довго у вас спостерігається цей висип?”;*
- *Вчитель-учень: “Чи є у вас запитання?”;*
- *Ділова зустріч: “Чи не могли б ви детальніше розповісти про це?”.*

д) Випадковий (невимушений) – щоденні розмови з друзями, невимушений тон, інколи можливий сленг:

- *“Очманіти! Ти бачила її новий стиль?”;*
- *“Привіт, як ти?”;*
- *“Ти б бачила як вона наїхала на мене минулого разу...”;*
- *“Де ми зустрічаємося?”.*

е) Інтимний – приватний, особистий – з близькими людьми:

- *“Я завжди з тобою”;*
- *“На добраніч, любий”;*
- *“Ти найцінніше, що в мене є”;*
- *“Я вас дуже люблю, мої найрідніші”.*

Стилістичні проблеми виникають коли тон, лексика чи стиль не узгоджуються з передбачуваним регістром або контекстом. Поширеними стилістичними проблемами є:

а) Невідповідність регістру – наприклад, коли на офіційній зустрічі керівник оголосить: *“Привіт, друзі, давайте розпочнемо цю зустріч!”*. У правильному регістрі, – *“Вітаю! Зараз розпочнеться зустріч”;*

б) Надмірність у використанні сленгу чи жаргону: *“Ти завжди як Пилип з конопель, лише заливаєш за шкуру сала та крутиш хвостом”*. Або англійське *“kick the bucket”* замість *“die”* є недоречним в медичному контексті. Таким чином тексти стають незрозумілими для аудиторії;

с) Змішування стилів, що призводить до непослідовності. Як приклад може бути *перехід від офіційного до неформального тону* в одному й тому ж есе чи тексті (або навпаки);

д) Часто трапляються і проблеми при дослівному перекладі. Наприклад перекладаючи фразу “*spill the beans*”, важливо пам’ятати, що це фраза і означає вона “*видати таємницю*”, а не буквально “розсипати боби”;

е) Ввічливість і тон – це те, що в одній мові може здаватися ввічливим і абсолютно природним, а в іншій буде абсолютно неприйнятним. Прикладом може слугувати два болгарські жести “*кивок*”, що означає “ні” та “*мотання головою з боку на бік*” – “так”. За загальноприйнятими європейськими традиціями ці два знаки сприймаються навпаки. Саме тому при перекладі виникають складнощі в інтерпретуванні сенсів.

Перейдемо до культурних бар’єрів:

1. Реалії – поняття, предмети, явища чи терміни, що характерні для культури певного народу, країни чи конкретного історичного періоду, які не мають прямих аналогів в інших культурах:

а) Однією з культурних реалій є їжа. Звісно ж існує величезна кількість продуктів та страв, відповідники яких важко підібрати в мові перекладу. Тому завдання перекладача полягає в оцінці ситуації й вирішенні чи слід транскрибувати, адаптувати чи пояснити дане поняття:

- Польські “*pierogi*” – трохи схожі до українських “вареників” чи англійських “*dumplings*”;

- Український “*борщ*”;

- Українська “*кутя*”.

б) Наступна категорія стосується церемоній:

- Французький карнавал “*Марді Гра*”;

- Старослов’янське свято “*Івана Купала*”.

с) Установи:

- *Westminster Abbey*;

- *Верховна Рада.*
- d) Фольклор та традиції:
  - *Кобзар* – збірка поетичних творів Тараса Шевченка;
  - *Thanksgiving* – національне свято в Сполучених Штатах Америки.
- e) Посилання на географічні об'єкти:
  - *Біг-Бен* – туристична пам'ятка у Великій Британії
  - *Гора Фудзі* в Японії

2. Ідіоматичні та метафоричні вирази – це вислови, значення яких не можна сприймати дослівно, адже вони звучатимуть зовсім дивно або сприйматимуться як нісенітниця. Зазвичай такі фрази залежать від культурного контексту. Ідіоми часто доводиться замінювати еквівалентами у мові перекладу:

a) *Break a leg!* – дуже поширена ідіома в англійській мові. Якщо перекладати буквально, то ця фраза означає: “Зламай собі ногу!”, – хоча насправді – це ввічливий спосіб побажати комусь “Удачі!” перед важливим конкурсом, екзаменом чи будь-якою іншою подією;

b) *Cost an arm and a leg* – про щось, що зазвичай коштує надто дорого; буквально фраза перекладається як – коштувати руку та ногу;

c) *Мов об стіну горохом* – марно, без сенсу; наприклад: “Говорити до когось мов об стіну горохом”.

3. Прагматичні конвенції – низка соціальних правил, що регулюють використання мови в контексті: ввічливість, табу та інші:

a) Мовленнєві акти: У німецькій мові зазвичай використовують фразу “*Mach das Fenster auf*” для українського відповідника “Відчини вікно”, яка є прямим імперативом, але не вважається грубою в контексті. Англійською ж “*Could you open the window?*” – непряме ввічливе прохання;

b) Норми ввічливості: наприклад “*ти*” та “*Ви*” в українській мові на противагу англійському “*you*”, яке вживається як у неформальних зверненнях так і в формальних;

с) Табу – заборона на дії, слова чи об’єкти. Здебільшого табу сформовані культурною або суспільною забороною і сприймаються як щось неприйнятне чи небезпечне, або щось, що призведе до жахливих наслідків. Табу своєю чергою можуть поділятися на багато підвидів:

- *Моральні*: сюди відносять загальнолюдські цінності як от насильство, канібалізм та інші;
- *Культурні та релігійні*: одними з найпоширеніших є заборона на їжу – свинина в ісламі та юдаїзмі, яловичина в індуїзмі, алкоголь в ісламі, конина в США [13];
- *Суспільні*: стосуються особистих обговорень щодо фінансів, хвороб, сексуального життя, адже ці теми вважаються недоречними в більшості суспільств.

d) Риторичний стиль: відображає культурні моделі мислення, а саме те, як люди з різним мовним походженням та досвідом формулюють та обґрунтовують ідеї. Наприклад, *англо-американський стиль письма* є більш лінійним та лаконічним, в той час, як за *слов’янськими* традиціями письма вступні частини є довшими.

4. Відмінності у світогляді – це глибоко вкорінені культурні цінності, уявлення та погляди, що впливають як на мову так і на мислення:

a) *Ставлення до ієрархії* досить відрізняється. Так спілкування у США, Австралії, Великій Британії є менш формальним. Це стосується не лише дружніх стосунків але й роботи, навіть між керівником та підлеглими. Замість посад та титулів, звиклими є звертання на ім’я: “Hi, Anabel”, “Thanks, Derek”. У Німеччині формальні звертання та титули відіграють важливу частину професійного етикету. Тому такі звертання як “Herr” та “Frau” є обов’язковими.

b) *Індивідуалізм та колективізм*:

- В англomовних культурах переважають індивідуалістичні принципи. Люди сконцентровані на самореалізації власного потенціалу, незалежності, досягненнях та особистому розвитку. Часто можна зустріти плакати, рекламні оголошення з закликами “Be yourself”, “Follow your dreams”;

- Колективістичні суспільства фокусуються на підтримці групи, цінності гармонії. “Жити як усі” – гарний приклад колективізму. Тому такі культури концентруються на “Ми”. Індивідуалістичні ж суспільства ставлять на перше місце себе – “Я”.

Ці поняття мають вплив на мову. У слов’янських культурах здебільшого вживаються безособові та узагальнені конструкції. Проте, в англійській використовують: “I believe”, “I consider”.

с) Сприйняття часу:

- США, Канада, Північна Європа – розглядають “час” як надважливо цінний ресурс. Тому пунктуальність є надважливим фактором усіх успішних зустрічей та переговорів.

- В Іспанії ж, наприклад, ставлення до часу є більш гнучким. Тому спізнення на повсякденні чи ділові зустрічі не вважаються надто грубим порушенням.

d) Роль гендеру є досить помітним поняттям в українській, польській, німецькій та інших мовах:

- Вчитель – вчителька;
- Nauczyciel – nauczycielka;
- Lehrer – Lehrerin.

Однак в англійському середовищі використовують більш нейтральні форми як от: “firefighter” замість “fireman”.

Мовні та культурні бар’єри не завжди трапляються по черзі, тому існують такі поняття як накладання та суміжність. Відтак досить велика кількість викликів у перекладі є гібридними.

У своїй роботі перекладачі нерідко зіштовхуються з різноманітними складнощами, що виникають через розбіжності між мовою джерела та мовою перекладу. Щоб ефективно впоратися з такими викликами, у професійній перекладацькій сфері використовують низку основних підходів і методів:

1) *Перефразування або описовий переклад* – це своєрідна стратегія, яка застосовується, коли в мові перекладу немає прямого лексичного еквівалента. Перекладач перефразовує або описує значення виразу в оригіналі, щоб точно передати його зміст. Перефразування особливо ефективно, коли йдеться про культурні особливості, ідіоми або неологізми. Наприклад, англійський вираз «Thanksgiving dinner» можна перекласти описово на українську мову як «святкова вечеря на День подяки», пояснюючи його культурний контекст. Мета полягає в тому, щоб гарантувати зрозумілість і передати задуманий зміст, навіть у разі зміни первісної форми.

2) *Транспозиція або модуляція* – це граматичні стратегії, які допомагають впоратися зі структурними відмінностями між мовами.

Транспозиція передбачає зміну граматичної категорії без зміни змісту повідомлення. Наприклад, англійське дієслово може стати іменником в українській мові ("to decide" – «прийняти рішення»).

Модуляція йде далі, змінюючи перспективу або когнітивну категорію, щоб звучати природно в мові перекладу («He was missed by everyone» – «Усі сумували за ним»).

Обидві стратегії зберігають зміст повідомлення, адаптуючи його до синтаксичних і стилістичних норм мови перекладу.

3) *Культурна заміна* – підхід, що замінює культурно-специфічне посилання з вихідного тексту на таке, яке має подібну функцію або вплив у культурі перекладу. Наприклад, англійське посилання на «Біг Бен» можна замінити «Львівська ратуша» або «Київський годинник на Майдані» українською мовою, залежно від контексту. Хоча деяка культурна специфіка втрачається, розуміння та емоційна реакція читача зберігаються. Ця техніка підвищує доступність та природність тексту перекладу.

4) *Функціональна еквівалентність*. Замість того, щоб зосереджуватися на буквальній точності, функціональна еквівалентність прагне відтворити комунікативну мету або ефект оригінального тексту. Це особливо важливо при перекладі реклами, ідіом або гумору. Наприклад, «Break a leg!» не

перекладається буквально, а як «Ні пуху, ні пера!», що виконує ту саму прагматичну функцію побажання комусь удачі. Ця стратегія надає пріоритет функції та наміру над лінгвістичною формою.

5) *Анотації або пояснювальні примітки.* Коли термін або поняття глибоко вкорінені в культурі оригіналу і не мають еквівалента, перекладачі можуть додавати короткі анотації, виноски або кінцеві примітки. Це є звичним у літературному, історичному або академічному перекладі, де збереження автентичності та культурних нюансів є надзвичайно важливим. Наприклад, виноска, що пояснює «samovar» або «dacha», допомагає читачам зрозуміти культурне значення без спотворення тексту. Ця стратегія забезпечує баланс між вірністю оригіналу та зрозумілістю для читача.

Ці стратегії в сукупності дозволяють перекладачам збалансувати точність (вірність оригіналу) та читабельність (природність у мові перекладу), забезпечуючи, щоб перекладений текст був як лінгвістично правильним, так і культурно доречним.

Процес перекладу лексичних і граматичних структур виходить далеко за межі простої мовної компетентності. Він вимагає навичок інтерпретації, культурної обізнаності та стилістичної чутливості. Перекладачі повинні орієнтуватися між мовами, які часто кодують різні світогляди, соціальні норми та риторичні конвенції.

Як зазначають Бейкер (2018) і Пім (2014), переклад найкраще розуміти як процес переговорів, а не механічної заміни. Перекладач постійно узгоджує значення, стиль і тон, прагнучи залишатися вірним вихідному тексту і водночас забезпечуючи, щоб результат природно резонував з цільовою аудиторією [2;5].

Опанування цих викликів дозволяє перекладачам створювати роботи, які є не тільки семантично точними, але й прагматично ефективними. Таким чином, переклад стає актом культурного посередництва – він зберігає багатство і тонкість оригінального тексту, роблячи його доступним, цікавим і значущим для нових читачів.

1.3 Культурні реалії у текстах та їх передача іншою мовою

Культурні реалії (також відомі як культурно-специфічні елементи) – це лінгвістичні та екстралінгвістичні одиниці, що позначають явища, унікальні для певної спільноти. До них належать предмети, інституції, соціальні норми та традиції, які часто не мають прямих еквівалентів у мові перекладу. Такі елементи уособлюють аспекти матеріальної культури, соціальних практик та символічних посилянь, часто передаючи значення, що виходять за межі їх буквального сенсу.

У перекладацьких дослідженнях культурні реалії становлять значні виклики, оскільки їх точне відтворення вимагає не тільки мовної компетентності, а й глибокого розуміння культури та навичок інтерпретації. Як зазначає Айшела, культурно-специфічні елементи «кодують культурну інформацію, яку неможливо повністю передати прямим перекладом», і тому вимагають ретельно продуманих перекладацьких стратегій [61]. Подібним чином, Педерсен і Венуті підкреслюють посередницьку роль перекладача у передачі культурно-специфічного змісту, зберігаючи при цьому як автентичність, так і доступність для читача [46; 60].

Культурні реалії проявляються в декількох сферах людського досвіду. Наведені нижче категорії, згідно з типологічною схемою Айшела, культурні реалії можна розділити на чотири основні типи, що ілюструють різноманітність культурних особливостей та проблеми, які вони створюють при перекладі:

- Матеріальна культура

Приклади: kimono (Японія), pub (Великобританія/Ірландія), veranda (колоніальний/постколоніальний контекст).

Перекладач повинен вирішити, чи варто зберегти оригінальний термін як запозичене слово з поясненням, чи слід замінити його функціонально еквівалентним елементом у культурі перекладу. Наприклад, заміна “kimono” на халат може спотворити автентичність, а заміна на sarı призведе до культурної неточності [61].

- Соціальні інституції

Приклади: House of Commons (UK), SAT exam (USA), parliament, constitutional court.

Назви інституцій часто вимагають або локалізації за допомогою знайомих еквівалентів, або збереження оригінального терміна з пояснювальною приміткою для забезпечення точності [46].

- Культурні символи та звичаї

Приклади: Halloween, tea ceremony, вишиванка (українська вишита сорочка).

Перекладач стоїть перед вибором між збереженням церемоніального та культурного значення предмета або додаванням примітки для забезпечення розуміння цільовою аудиторією [46].

- Літературні та художні посилання

Приклади: Pandora's box, Romeo and Juliet.

Такі посилання мають інтертекстуальний та емоційний резонанс. Перекладач може вирішити зберегти оригінальний термін із коментарем, адаптувати його або замінити культурно знайомим аналогом, щоб зберегти бажаний ефект [60].

Кожна категорія культурної реальності має свій ступінь складності перекладу – від пошуку функціональних еквівалентів до збереження емоційного тону та культурної автентичності без відчуження цільового читача.

Ця класифікація забезпечує практичну основу для вибору відповідних стратегій перекладу на основі функції та контекстуальної важливості кожної культурної одиниці (див. табл. 1.1).

На основі концепцій Айшела [61] та Педерсена [46] можна виділити кілька основних стратегій перекладу культурних реалій:

a) Збереження (запозичення) – зберігає автентичність та іноземну культурну ідентичність вихідного тексту.

Приклад: Збереження слів «кімоно» або «vyshyvanka» в перекладі, супроводжуваних коротким поясненням, якщо це необхідно.

b) Калька або дослівний переклад – відтворює семантичні або структурні особливості вихідного терміна.

Приклад: Green Tea Ceremony – Церемонія зеленого чаю.

Однак, не слід забувати, що часто надмірний дослівний переклад може спотворити нюанси, якщо читачі не мають достатніх знань [46].

c) Перефразування або описовий переклад – пояснює значення та функцію, коли не існує прямого еквівалента.

Приклад: Thanksgiving – свято подяки, яке відзначають у США восени.

Переклад має залишатися лаконічним, щоб не порушувати ритм вихідного тексту [46].

d) Культурна заміна – міняє специфічні для культури посилання поняттям, що викликає подібний емоційний або функціональний резонанс у цільовій культурі.

Приклад: Переклад виду спорту – “American football” як регбі для аудиторії, більш знайомої з rugby [61].

e) Опущення або узагальнення – застосовується, коли культурний елемент є периферійним для значення або стилістичного задуму.

Приклад: Узагальнення незначних кулінарних або декоративних деталей без втрати культурної глибини [60].

f) Додавання або коментар – це ведення пояснювальних приміток у вигляді виносок, кінцевих приміток або стислих пояснень у тексті.

Приклад: Додавання короткої примітки з поясненням поняття «samovar» або «Nanami» забезпечує розуміння без зміни основного тексту [46].

Ці стратегії можуть застосовуватися окремо або в поєднанні, залежно від жанру, мети та обраного перекладачем підходу до перекладу та адаптації.

У літературному контексті культурні реалії є невіддільною частиною образності, ритму та тематичного розвитку тексту. Їх успішне перенесення визначає як семантичну точність, так і естетичну еквівалентність, яка характеризує ступінь, в якому перекладений текст відтворює виразний та емоційний ефект оригіналу.

До того ж культурні відсилання також впливають на тон і атмосферу; перекладачі повинні відтворити їх за допомогою відповідних стилістичних засобів. На додачу, вмілий переклад сприяє емпатії та залученню. Надмірне ж коментування може порушити занурення, а недостатнє – ризикує затуманити значення. Перекладачі повинні балансувати між повагою до культурних нюансів оригіналу та інтерпретаційними здібностями цільової аудиторії, застосовуючи креативність у коментуванні та заміні.

Для реалізації вищезазначених принципів у процесі прийняття рішень можна керуватися таким алгоритмом дій:

- 1) Ідентифікація: визначте, чи є об'єкт матеріальною культурою, соціальною інституцією, звичаєм чи інтертекстуальним посиланням;
- 2) Функціональний аналіз: оцініть культурне та нарративне значення об'єкта;
- 3) Оцінка аудиторії: врахуйте культурну компетентність та очікування цільової аудиторії;
- 4) Стратегічний вибір: виберіть відповідний метод (збереження, калька, перефразування тощо) або їх комбінацію;
- 5) Впровадження: інтегруйте обране рішення з урахуванням стилістичної чутливості, зберігаючи узгодженість у всьому тексті;
- 6) Оцінка: перевірте читабельність, емоційний резонанс та відповідність загальній філософії перекладу (одомашнення).

Отже, культурні реалії – це набагато більше, ніж лексичні виклики: вони уособлюють світогляд, соціальну ідентичність та емоційні нюанси. Тому їх переклад вимагає поєднання мовної точності, естетичної свідомості та

культурної емпатії. Перекладач виступає посередником між культурами, відтворюючи значення та забезпечуючи доступність. Завдяки розумному поєднанню збереження, заміни, пояснення та анотації перекладачі можуть зберегти глибину та яскравість вихідного тексту, залучаючи читачів з різних культур.

Отже, у першому розділі висвітлено теоретичні засади мовних і культурних перешкод у перекладі, наголошуючи, що переклад значно виходить за межі простого підставлення слів чи граматичних конструкцій. Показано, що переклад є актом міжкультурної комунікації, в якому перекладач виступає посередником між різними мовними та культурними системами. Ця посередницька роль вимагає від перекладача не тільки відтворення формально-мовних елементів, а й інтерпретації культурних значень, стилістичних нюансів, прагматичних намірів та асоціацій, пов'язаних зі світоглядом, що містяться в оригінальному тексті.

Детальний аналіз мовних бар'єрів продемонстрував, як відмінності у фонології, граматиці, лексиці, синтаксисі, семантиці та стилістичних конвенціях ускладнюють еквівалентність і точність, часто призводячи до двозначності або структурної несумісності. Так само, обговорення культурних бар'єрів підкреслило, як розбіжні традиції, соціальні норми, системи цінностей, символічні посилання та комунікативні очікування формують інтерпретаційні рішення перекладача. Ці бар'єри можуть проявлятися в реаліях, ідіомах, гуморі, прагматичних конвенціях та вкорінених у культурі світоглядах, що вимагає від перекладачів балансування між вірністю оригіналу та доступністю для цільової аудиторії.

У даній частині водночас розглянуто основні теоретичні підходи – від лінгвістичних і функціональних моделей до культурних, когнітивних і прагматичних перспектив – які свідчать про те, що переклад дедалі частіше розглядають як процес узгодження. Такі вчені, як Найда, Венуті, Бейкер, Пім, Хаус та інші, наголошують, що перекладачі працюють на стику мов і культур,

постійно балансує між точністю, культурною чутливістю та комунікативним ефектом.

Загалом, у розділі 1 підкреслюється, що лінгвістичні та культурні бар'єри є невіддільними складовими перекладацької практики. Розуміння їхньої природи є необхідним для вибору відповідних стратегій та забезпечення збереження значення, тону та культурних нюансів. Визнаючи ці виклики, перекладачі можуть ефективніше подолати розрив між культурами, діючи не як механічні перекладачі мов, а як інтерпретатори та співтворці значення, які забезпечують комунікацію між різними лінгвістичними та культурними реаліями.

РОЗДІЛ 2

ЛЕКСИЧНИЙ ТА ГРАМАТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ БРЮСА КЕМЕРОНА “A DOG’S PURPOSE”

2.1 Особливості лексичного складу оригіналу та їх відтворення у перекладі

Вільям Брюс Кемерон – сучасний американський письменник і колумніст, найбільш відомий своїми емоційно захопливими творами, присвяченими відносинам між людьми й тваринами. Його роман «*A Dog’s Purpose*» (2010) здобув міжнародне визнання завдяки унікальній перспективі оповіді: історія розповідається очима собаки, який переживає кілька реінкарнацій, шукаючи сенс свого існування через відданість своїм людським супутникам. Книга поєднує елементи гумору, сентиментальності та філософських роздумів, зберігаючи при цьому мовну простоту та емоційну щирість. Розповідь від першої особи, від імені собаки, створює стилістично самобутній текст, який значною мірою спирається на повсякденний вокабуляр, емоційну виразність та сенсорні образи.

Український переклад «*Життя і мета собаки*», виконаний Ганною Яновською й опублікований видавництвом «Віват», успішно передає як емоційну, так і мовну атмосферу прози Кемерона. Перекладачка зберігає

доступність мови, адаптуючи певні культурні та лексичні особливості для українських читачів. Її переклад демонструє високий ступінь лексичної вірності, природного ритму та стилістичної емпатії, завдяки чому наївний, але щирий голос собаки-оповідача звучить однаково автентично українською мовою.

Наступний аналіз зосереджується на основних лексичних характеристиках роману та досліджує методи перекладачки щодо їх відтворення українською мовою, приділяючи особливу увагу простоті, емоційності, сенсорній конкретності та культурній адаптації.

Лексичний склад роману Кемерона побудований на простоті, чіткості та усному стилі. Історія розповідається виключно з погляду собаки, мовні здібності якого обмежені, однак емоції його глибокі. Тому автор використовує короткі, часто вживані слова, розмовні вирази та конкретні дієслова, що описують відчуття, та відображають наївне сприйняття світу собакою-оповідачем.

Лексична повторюваність і конкретність Кемерона зберігаються протягом усього тексту. Наприклад, «*Mother licked my stomach to stimulate the flow of fluids from under my tail*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 12) – у перекладі «*Мати лизала мені животик, щоб у мене все добре виливалося з-під хвоста*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2).

Зменшувально-пестливе слово «*животик*» пом'якшує фізіологічний тон і додає емоційного тепла. Фраза «*щоб у мене все добре виливалося*» замінює анатомічний потік рідини евфемістичним перифразом, що є прикладом стилістичної адаптації, спрямованої на створення природних, культурно відповідних образів, особливо важливих у лексиці, пов'язаній із тваринами. Це зроблено задля заміни грубого, неприємного слова на евфемізм, тобто пом'якшувальну заміну.

Оригінальне складене речення «*He picked up a cloth and dripped a lot of clear liquid from the tube onto it, folding and squeezing the cloth so that the sticky coating was all over it*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 64) перекладено як «*Він узяв ганчірку, капнув на неї рідини з тюбика, пожмакав і постискав її так,*

що вона вся просочилася тією липучою речовиною» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 19). Це майстерний приклад синтаксичної сегментації: перекладач розбиває одне довге англійське речення на кілька узгоджених дій, повторюючи фізичну послідовність рухів Тода, що створює як динаміку так і напругу.

Вибір декількох доконаних дієслів *“каннув, пожмакав, постискав”* замінює тривалі конструкції *“dripped, folding, squeezing”* – це аспектуальне посилення, яке робить сцену більш динамічною і невідкладною в українській мові.

У *«I jerked my head away»* (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 64) – *«тому відсахнувся»* (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 19). перекладач обирає зворотнє доконане дієслово, опускаючи явне згадування головою. Це лаконічне формулювання демонструє граматичну виразність і передає природність руху собаки.

Перекладач вдається до конкретизації в наступному реченні: *«He shut the door in my face»* (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 58) перекладається як *«I він зачинив двері перед моїм носом»* (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 17). Заміщення слова *“face”* словом *“ніс”* є прикладом семантичної конкретизації. Для собаки-оповідача ніс є найважливішим органом чуття, тому це лексичне зміщення локалізує сприйняття з погляду собаки, збагачуючи автентичність оповіді.

Наступний приклад також певною мірою належить до лексичної конкретизації: *«My cries grew louder, my heartbreak unrestrained»* (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 60) – *«Я плакав гучніше й побивався без міри»* (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 18). Ганна Яновська перетворює абстрактне *“розбите серце”* на конкретне емоційне дієслово *“побивався”* – семантична конкретизація з емоційним підсиленням. Ідіоматичний вираз *“без міри”* додає ритму та підсилює емоційність.

Словниковий запас, пов'язаний з тваринами, має особливе значення. У фразі «*We often jumped on him and chewed on his face*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 13) автор використовує слово "*face*". Однак у перекладі – «*Ми часто стрибали на нього й кусали за мордочку*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2) перекладач замінює слово «*face*» словом «*мордочку*», правильно використовуючи зооморфний іменник, типовий для опису тварин. Це свідчить про контекстуальну заміну, мотивовану семантичною точністю та культурними конвенціями.

Лексична стратегія перекладача також спирається на ідіоматичну еквівалентність. Коли Кемерон пише: «*I was delighted when Fast tumbled head over heels down the bank*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 13), український переклад «*Я дуже зрадів, коли Швидкий сторч головою покотився вниз*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2) ідеально передає ідіому «*head over heels*» за допомогою українського виразу «*сторч головою*», досягаючи функціональної еквівалентності без буквального перекладу.

Те саме стосується лексики, пов'язаної з нюхом і дотиком: «*Slippery rocks and a tiny trickle of water offered wonderful odors*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 13) – «*Від слизького каміння і тоненького потічка йшли дивовижні пахощі*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2).

Перекладач замінює "*offered*" на "*йшли*", ідіоматичне українське дієслово, що означає "виділяти запах". Іменник "*пахощі*" (а не запахи) уточнює тон і викликає асоціації з природним ароматом, ілюструючи лексичну модуляцію, яка підсилює стилістичну вишуканість, зберігаючи семантичне значення.

Зрештою, фраза Кемерона «*The frog – my frog! – forgotten*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 14) з'являється як «*Жаба – моя жаба! – забута*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2), відтворюючи пунктуацію, ритм і повторення. Цей майже дослівний переклад зберігає емоційну власність оповідача. Лексичний мінімалізм обох версій підкреслює дитячий голос собаки.

Інша частина розпочинається з фрази «*Nothing in my life has ever felt as good as the cool, clear flow of liquid that pulled me out of my dreamless sleep*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 50). Вона перекладена як «*У житті я ще не відчував нічого приємнішого, ніж прохолодний чистий струмінь рідини, який вивів мене з важкого сну без сновидінь*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14). Перекладач точно передає емоційну гіперболу оригіналу «*nothing... ever felt as good*» за допомогою порівняння нічого приємнішого, зберігаючи тон дива. Прикметники «*cool*» і «*clear*» перекладаються як прохолодний чистий, зберігаючи чуттєву конкретність. Однак «*dreamless sleep*» перекладається як важкий сон без сновидінь, що вносить нове значення – «*heavy sleep*» замість «*dreamless*». Це тонке семантичне змінення, яке підсилює відчуття сонної фізичності та відповідає українським нормам словосполучень.

Наступне речення «*The woman stood over me with a water bottle and was carefully showering me with the sweet spray*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 50) перекладається як «*Жінка стояла наді мною з пляшкою води й поливала мене – рідина була смачна, аж солодка*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14). Перекладач може розбити початкове речення й опускати слово «*carefully*», замінюючи «*sweet spray*» на «*рідина була смачна, аж солодка*». Ця трансформація є прикладом контекстуальної адаптації: сенсорне сприйняття «*sweet*» переноситься з візуального «*sweet spray*» на смакове «*рідина була смачна*», що відповідає світу досвіду собаки. Це своєю чергою творчий приклад семантичної транспозиції, коли одна модальність сприйняття замінюється іншою, щоб зберегти емоційну безпосередність.

Фрагмент англійського твору «*Stay? 'Dog Door'? 'Good dog'*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 58) перекладач перетворює на – «*«Побудь тут»? «Собачі Двері»? «Хороший собака?»*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 17), що своєю чергою ілюструє контекстуальну адаптацію мовленнєвих ідіоматичних команд.

Таким чином, замість букввальних еквівалентів (*залишайся, двері для собак, молодець*), перекладач зберігає їх звучання як природні людські команди, які український господар давав би домашньому улюбленцю. Це пристосовує культурні реалії англійського дресування домашніх тварин, зберігаючи ритм розгубленості через серію коротких запитань.

У тексті використовуються й риторичне запитання: «*Was it because I'd chewed up my dog bed?*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 60) – «*Усе тому, що я порвав свою подушку?*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 18). Тут “*dog bed*” перекладено як “*подушка*”, а не “*лежак*” чи “*будка*”, що було б більш буквальним. Ця умисна семантична заміна підкреслює емоційну близькість: “*подушка*” – це предмет побуту, пов'язаний з людьми, що підсилює уявлення собаки про себе як про члена сім'ї.

Словниковий запас, пов'язаний з тваринами, знову ж таки відіграє центральну роль у тоні. «*I shuddered with pleasure as the trickle painted my back, and raised my mouth to lap and bite at the stream*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 50) – «*Я затремтів від задоволення, коли в мене потекло по спині, й підняв голову, щоб схопити струмінь ротом*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14). Дослівні значення дієслів “*lap*” і “*bite*” передаються через “*схопити струмінь ротом*”, а не “*лизати*” або “*гризти*”. Ця контекстуальна заміна пом'якшує потенційно комічний образ і вводить природний ідіоматичний ритм в українську мову. Дієслово “*затремтів*” зберігає емоційну виразність “*shuddered*”, підтверджуючи лексичну еквівалентність в інтенсивності та образності.

Діалог також зберігає розмовну природність. «*Such a cute puppy!*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 50) – «*Яке славне цуценя!*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14) замінює “*cute*” на “*славне*”, виразне, але регіонально звичний український прикметник, що передає прихильність і захоплення. Це демонструє прагматичну адаптацію – пристосування емоційного тону до культурно відповідного лексикону. Подібним чином, «*Oh, puppy*»

(Cameron W. A Dog's Purpose, p. 50) – «*Ой, цуцику!*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14) включає зменшувальне слово та вигук, підсилюючи ніжність звернення та зберігаючи емоційно насичений реєстр Кемерона.

Емоційно забарвлена частина «*None of this made any sense to me*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 58) – «*Усе це для мене нічого не означало*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 17) зберігає прямоту, але змінює ідіому: замість «*didn't make sense*» перекладач використовує «*нічого не означало*» (буквально «*meant nothing*»). Це лише функціональний відповідник, який передає емоційну незбагненність, а не логічне спантеличення – що відповідає наївності характеру собаки.

Інший примітний випадок лексичної креативності зустрічається у фразі «*I sniffed around the garage, which was full of wonderful smells*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 58), що в перекладі – «*Я походив, понюхав, де в гаражі що (там було повно дивовижних пахоців)*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 17).

Додавання «*де в гаражі що*» – це ідіоматичний український вираз, що означає «*what's where*», і виражає цікавість у природній, розмовній манері. Використання слова «*пахоці*» замість «*запаху*» додає поетичного забарвлення, що відповідає світовідчуттю персонажа і робить мову м'якшою та емоційнішою.

Крім того, запозичення та еквівалентність з'являються в «*golden retriever*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 50) – «*золотистий ретривер*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14). Іменник «*ретривер*» є прямим запозиченням, яке зберігає культурну та зоологічну специфіку породи. Прикметник «*золотистий*» гарантує, що оригінальний епітет «*golden*» зберігає свій естетичний ефект. Таким чином, перекладач поєднує запозичення з частковою калькою, щоб зберегти автентичність.

Переклад також часто містить в собі додаткові слова та вирази, що краще описують ситуацію українському читачеві: «*I barked, trying to make sense of it*

all» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 60) перекладається як «**Я загавкав, намагаючись з'ясувати, що це все означає**» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 18). Переклад майже дослівний, але вставлення слова “**все (що це все означає)**” віддзеркалює динаміку і розгубленість оригіналу, створюючи природний український внутрішній монолог.

Інше речення «**How were these terms, which I'd heard so often, even remotely related...?**» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 58) перекладено як «**Як всі ці слова, які я останнім часом так часто чув, бодай трохи пов'язані?**» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 17). Вставлення останнім часом “**останнім часом**” є тонким семантичним доповненням, яке уточнює часові рамки та додає плавності українській фразі, роблячи речення природним та інтроспективним.

У восьмій частині Ганна Яновська теж додає слово “звичайно”, якого немає в оригіналі. «**The mother didn't see us, but Linda sure did**» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 64) – «**Мату Тодда нас не побачила, а от Лінда – звичайно, так**» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 19). Внаслідок цього, невелике доповнення пом'якшує різкий тон “**sure did**” і передає природний невимушений стиль розмови. Це тонкий приклад семантичної компенсації: оскільки в українській мові немає прямого відповідника підкресленого “**sure did**”, слово “**звичайно**” відтворює ту саму прагматичну силу впевненості та емоційності.

Також варто відзначити внутрішній монолог собаки: «**Did they really expect me to remain outside in the garage all night? No, that couldn't be it. Could it?** » (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 60) – «**Невже вони очікують, що я ночуватиму всю ніч тут, у гаражі? Ні, такого просто не може бути. Чи може?** » (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 18).

Це чудовий приклад інтонаційної еквівалентності: перекладач ідеально відтворює стиль Кемерона, чергуючи довгі та короткі речення. Модальне “**Could**

it?” стає “*Чи може?*” – лаконічним та емоційно піднесеним, зберігаючи як невизначеність, так і вразливість.

Розглянемо також як перекладач відтворює сполучення дієприкметника із залежними від нього словами. «*Todd led me past the kitchen, where his mother was sitting and watching a flickering television*» (Cameron W. A Dog’s Purpose, p. 64) – «*Тодд провів мене повз кухню, де його мати сиділа й дивилася, як миготить телевізор*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 19).

Тут дієприкметниковий зворот “*watching a flickering television*” передано як підрядне речення “*дивилася, як миготить телевізор*”. Ця зміна свідчить про лексико-синтаксичну адаптацію, що створює більш динамічний, візуальний образ. Вибір перекладачем дієслова “*миготить*” (замість “блимав” або “мерехтів”) додає перекладу ритмічної м’якості.

Прикметник “*flickering*” є дуже образним і має дещо негативний відтінок, викликаючи асоціації з тьмяним або нестабільним світлом. Українське “*миготить*” нейтралізує цей негативний відтінок, перетворюючи опис на просте спостереження. Це приклад семантичної нейтралізації, яка часто використовується в літературному перекладі для збереження стилістичної узгодженості та уникнення незручних підтекстів.

До того ж оригінальний текст Кемерона використовує короткі, яскраві дієслова, що відображають інстинктивну природу собаки:

«*I didn’t hesitate, plunging headfirst after him... the brute force of it carried me into the tunnel, and I swam in that direction*» (Cameron W. A Dog’s Purpose, p.182). Ключові лексичні елементи: “*plunging, brute force, carried, swam*” – всі ці слова прості, але емоційно забарвлені й пов’язані з фізичним інстинктом.

У перекладі спостерігаємо наступне: «*...тому не вагалася й метнулася головою вниз за хлопчиком. Щойно я опинилася у воді, вона підхопила мене й*

жбурнула в тунель, і я попливла за течією» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 71).

Тут перекладач підсилює динамізм за допомогою яскравих українських дієслів:

- *"метнулася"* – більш виразне, ніж буквальне пірнула; воно передає не тільки рух, але й імпульсивну, емоційну нагальність.
- *"жбурнула"* – розмовний, підсилювальний еквівалент *"carried or threw"*, що передає як фізичну силу течії, так і емоційний хаос сцени.

Ці вибори демонструють семантичне підсилення – збагачення фізичних дієслів емоційним забарвленням, типовим для виразного словника української мови.

Речення Кемерона *«Wendi's love for me was instant but confusing, a jumble of emotions that I didn't understand»* (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 191) задає емоційний і душевний тон. Ключовими словами є *"instant, confusing, jumble й emotions"*, що передаються як теплота у поєднанні з хаосом – любов, яка є всепоглинальною та ірраціональною.

Український переклад: *«Венді полюбила мене одразу, але якось плутано. Я цієї мішанини почуттів не розумів»* (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 75). Це майже ідеальний семантичний еквівалент:

- *"instant"* – *"одразу"* – прямо і природно;
- *"confusing"* – *"плутано"* – просто і розмовно, відображаючи наївний голос собаки;
- *"jumble"* – *"мішанина"* – яскравий вибір іменника, що зберігає метафору безладу.

Яновська зберігає лексичну простоту та емоційну чіткість, залишаючись близькою до стилю собачого оповідача.

Наступна послідовність прізвиськ є найбільш дивовижний з лексичного погляду: *«Pooh-Bear, Google, Snoopdog, Leno, and Pistachio»* (Cameron W. A

Dog's Purpose, p. 191) – «*Ведмежа, Пух, Гул, Снупі, Ліно та Фісташка*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 75).

Тут ми бачимо кілька ключових стратегій перекладу: Одомашнення та контекстуальний вибір:

- “*Snoopdog – Снупі*” – розумна адаптація: замість посилання на американського репера *Snoop Dogg* вона обрала мультиплікаційного собаку *Snoopy*, якого впізнають українські читачі. Це зберігає собачий гумор, уникаючи культурної плутанини.

- Часткове запозичення: “*Google – Гул*” – збережено як запозичення з українською транслітерацією.

- Культурна заміна: “*Leno – Ліно*” – транслітерована форма, хоча вона втрачає конкретне посилання на *Джея Лено*. Акцент залишається на звучанні та ритмі, а не на впізнаваності знаменитості.

Решта ланцюжка прізвиськ перекладена з великою креативністю: «*Barry-Boo, Bear Bear, Honey-woney Bear, Cuddle Bear, and Wonder Bear*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 191) – «Ведмежисько, Ведмежатко, Медмедик, Ведмедик-Обіймалочка, Диво-Ведмедик» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 75). Тут ми маємо лексичне розширення за допомогою зменшувальної морфології, що є характерною рисою української виразності. Кожна форма “*-исько*”, “*-ятко*”, “*-ик*” додає емоційний відтінок – прихильність, грайливість, ніжність – що відповідає задушливій любові Венді. Перекладач відтворив емоційний реєстр за допомогою морфологічних засобів, а не дослівної еквівалентності.

2.2 Граматичні аспекти перекладу

Граматична побудова роману Вільяма Брюса Кемерона «A Dog's Purpose» відіграє важливу роль у формуванні розповідного тону та емоційної автентичності тексту. Граматичні особливості автора передують обмежену, але виразно окреслену свідомість собаки-оповідача: текст побудовано на простих синтаксичних структурах, переважному використанні теперішнього часу та

численних повторях, що відтворюють спонтанність його думок та сприйняття. Переважання простих і складних речень сприяє природному плину оповіді та підсилює враження дитячого, нефільтрованого світогляду.

Перекладаючи роман українською мовою, Ганна Яновська ретельно зберігає ці граматичні особливості, адаптуючи їх до норм українського синтаксису та стилістики. Перекладачка вміло балансує між граматичною точністю та стилістичною природністю, забезпечуючи автентичність тексту для українських читачів, але зберігаючи ритм і тон оригіналу.

Однією з ключових проблем є переклад дієслівних часів та їх аспектів. Англійська мова значною мірою покладається на використання простих та тривалих часів для передачі безпосередності та безперервності дії, тоді як українська мова виражає подібні значення через вибір аспекту (доконаний або недоконаний) та контекстні маркери. Яновська ефективно відтворює відчуття безперервного сприйняття, використовуючи недоконані дієслова та контекстні прислівники, що відображають постійне спостереження собаки за світом.

Ще однією помітною рисою виступає регулярне застосування коротких, неповних речень та повторень, що виражають емоції або підкреслюють реакції оповідача. В українській мові ці структури зберігаються за допомогою лаконічних, ритмічно подібних фраз, які зберігають як емоційну інтенсивність, так і наївну спонтанність мови собаки. Перекладач також уникає надто складних синтаксичних конструкцій, зберігаючи усну та доступну манеру викладу, типову для прози Кемерона.

Особові займенники та підмети речень відіграють центральну граматичну роль у передачі перспективи. Послідовне вживання займенника «я» у першій особі підкреслює індивідуальність і саморефлексію собаки-оповідача. В українському ж перекладі цю рису здебільшого передають через пропуск займенника «я», коли його значення очевидне з форми дієслова. Такий підхід відповідає нормам українського синтаксису, але водночас зберігає особистісний ракурс розповіді.

Одне з речень «*One day it occurred to me that the warm, squeaky, smelly things squirming around next to me were my brothers and sister*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 12) перекладено як «*Якось мені спало на думку, що оті теплі та пискляві істоти, які повзають довкола мене і пахнуть, – мої брати й сестра*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2). Перекладачка зберігає сенсорну якість прикметників (warm, squeaky, smelly – теплі, пискляві, пахнуть), хоча замінює прикметник “smelly” дієсловом “пахнуть”. Ця трансформація вводить елемент динаміки та відображає ритм української мови, демонструючи граматичну трансформацію для досягнення природності.

Помітна зміна частин мови відбувається і в наступній частині «*curious about my new surroundings, I finally crawled off and explored the inside of the car*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 51) – «*мені стало цікаво, що ж тут навколо, і я сповз додолу й став роздивлятися...*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14). Англійський прикметник curious стає безособовою конструкцією мені стало цікаво, перетворюючи статичний опис на динамічний емоційний стан. Ця зміна категорії додає психологічної глибини розповіді.

Подібним чином, герундіальні структури Кемерона «*sucking, pushing, crowding*» виражаються через дієслова «*відштовхнути, тиснути, ссав*», а не дієприкметники, що ілюструє граматичну модуляцію. Цей вибір забезпечує плавність і узгодженість в українській мові, де розширені дієприкметникові конструкції є стилістично неприродними.

Розповідь Кемерона, побудована й на коротких реченнях і сурядності, що відтворена в українській мові з такою ж лаконічністю.

Наприклад, «*Our den was scooped out underneath the black roots of a tree, and was cool and dark during the heat of the day*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 13), а в перекладі – «*Наша нора була вирита під чорним корінням дерева. Під час денної спеки в ній було темно й прохолодно*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2). Перекладач розділяє англійське складене

речення на два простих, що є прикладом синтаксичної сегментації, яка віддзеркалює український ритм і запобігає структурному перевантаженню.

Часте вживання Кемероном минулого часу передається через українську минулу недоконану форму, що зберігає наративну безперервність без зміни аспекту. Наприклад, «*Mother licked my stomach*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 12) – «*Мати лизала мені животик*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2), де повторювальне лизала точно відображає звичну дію, демонструючи аспектуальну відповідність, а не пряму еквівалентність часу.

Оригінальна тривала конструкція «*I was so distressed, I couldn't help but whimper*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 60) виражена фразою «*Я так засмутився, що не витримав і заскавчав*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 18). У цьому варіанті перекладач змінює тривалу форму на дієслово доконаного типу “*засмутився*”, зберігаючи емоційний стан, а не процес у цілому – це аспектуальна трансформація, що відповідає українській наративній структурі.

Інше речення пов'язане з минулим: «*She sat upright when we walked past her in the living room*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 64), – Кемерон використовує дієслово в простому минулому часі “*sat upright*”, щоб показати раптовий, швидкий рух – Лінда випрямляє поставу в той момент, коли персонажі проходять повз неї. Темп речення в англійській мові динамічний і миттєвий, що підкреслює її пильність або цікавість за допомогою різкого дієслова “*sat upright*”.

У перекладі – «*Дівчинка сиділа на дивані й теж дивилася телевизор, коли ми проходили повз вітальню...*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, с. 19) – перекладач повністю перебудовує синтаксис і дію. Замість того, щоб перекласти “*sat upright*” безпосередньо (наприклад, як “*випросталася*” або “*сіла рівно*”), вона інтегрує дію в безперервний опис загального стану дівчинки: “*сиділа й дивилася телевизор*”.

Це означає, що раптова реакція нейтралізується, і речення стає частиною загального наративного потоку, описуючи сцену, а не виділяючи конкретний жест. Такий вибір відображає граматичну та стилістичну адаптацію, спрямовану на збереження плавного ритму та наративної згуртованості, типових для української прози.

В англійській мові короткі самостійні дії (наприклад, “*sat upright*”) створюють відчуття безпосередності та швидкого темпу. Однак в українському літературному стилі різкі переходи між динамічними та описовими дієсловами часто звучать неприродно або занадто фрагментарно. Тому перекладач здійснює граматичну реорганізацію – перетворює миттєву дію на безперервний стан – щоб забезпечити природний ритм і читабельність.

Це також відображає адаптацію наративної перспективи: оскільки історія розповідається з точки зору собаки, перекладач зберігає спостережливий і відсторонений тон. Собака описує те, що бачить загалом, не обов'язково сприймаючи тонкі фізичні зміни людини, яка сидить прямо. Таким чином, граматичний вибір перекладача є не лише лінгвістичним, а й психологічно мотивованим, що відповідає тому, що чотирилапий оповідач має ще мало уявлення про людську поведінку.

Аналогічно, «*but she slid off the couch and made to follow us down the hallway*» (Cameron W. *A Dog's Purpose*, p. 64) – «але *nomim* злізла й пішла за нами коридором» (Кемерон В. *Життя і мета собаки*, пер. Г. Яновської, ст. 19). Вираз «*made to follow us*» є ідіоматичним в англійській мові, що означає намір, а не дію. В українській мові “*пішла за нами*” виражає як намір, так і рух безпосередньо, ілюструючи граматичну конкретизацію (перетворення наміру в реалізацію).

Важливо зазначити, що ритм речень і потік абзаців підтримуються за допомогою коротких, декларативних конструкцій, що відображають когнітивну простоту собаки, наприклад: «*I was very disappointed. ... I wanted her all to myself*» (Cameron W. *A Dog's Purpose*, p. 12) – «Мене це дуже розчарувало. ... Я

хотів, щоб вона була тільки моя» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2). Вірне відтворення перекладачем стислості речень відображає психолінгвістичну еквівалентність, зберігаючи голос істоти, яка вчиться і спостерігає.

Між іншим, перекладач дотримується українських норм щодо прямої мови. Наприклад, «*Can we keep him, Mom? Can we keep him?*» *the boy gasped between giggles*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 52), перекладено як «– *Можна, ми його собі лишимо, мамо? Можна? – вигукувала маленька людина, щасливо сміючись*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14). Тут збережено повторення питання, а описовий тег «*the boy gasped between giggles*» перекладено як «*вигукувала маленька людина, щасливо сміючись*». Перетворення передбачає як синтаксичне стиснення, так і граматичне гендерне коригування: українська мова зберігає явну родову узгодженість, а іменникова фраза «*маленька людина*» компенсує відсутність слова «*boy*» у реченні.

Ще один цікавий граматичний аспект спостерігається у реченні «*He's going to want to hear that you'll take care of him*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 52) – «*Він, напевне, захоче почути, що ти про нього дбатимеш...*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14), модальна конструкція «*going to want to hear*» спрощується за допомогою майбутнього часу «*захоче*», який неявним чином виражає намір. Це є граматичним спрощенням, що відповідає своєрідним аналітичним обмеженням української мови.

«*I heard some children yelling*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 58) – «*Я почув, як перед будинком галасують діти*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 17) цей приклад підрядного речення зберігає одночасність без явної форми тривалості, демонструючи спрощення часу та природне підпорядкування згідно з українською граматиною.

Інше довге англійське речення «*A loud truck of some kind swept up the voices of the children and carried them away*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 58) передано емоційною, дещо поетичною структурою: «*Якась велика й гучна*

машина перекрила голоси дітей і понесла їх геть» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 17). Вибір слова “*перекрила*” – “*drowned out*” замість буквального “*підхопила*” перетворює образ на слухове домінування, а не фізичну дію – граматично-стилістична трансформація, яка підкреслює звук над рухом, узгоджуючись із сенсорним сприйняттям собаки.

Фрагмент «*The thought of the boy lying in bed without me... made me so sad I wanted to chew shoes*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 60) перекладається як «*Думка про те, що хлопчик лежить там, у ліжку, сам-один, без мене, сповнила мене такого жалю, що захотілося погризти черевики*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 18). Перекладач розширює структуру синтаксично, вводячи “*сам-один*”, “*без мене*” – виразний синтаксичний підсилювач, що підкреслює емоційну близькість та емпатію. Вживання “*сповнила*” є граматичним переходом від причинності “*made me so sad*” до метафоричного насичення – граматичної метафоризації, що додає ліричної насиченості.

«*After ten or fifteen minutes of relentless grief, the garage door cracked*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 60) – «*Через десять чи п'ятнадцять хвилин нескінченного горя двері ледь прочинилися*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 18). У цьому прикладі українське дієслово “*(ледь) прочинилися*” замінює механічне “*cracked*” м'якшим за звучанням, що відображає звук і рух разом, і є прикладом семантично-граматичної заміни, яка гуманізує образ і відповідає емоційному тону.

В іншому фрагменті «*He eased out, carrying a blanket and a pillow*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 60) – «*Він йшов тихо, несучи ковдру й подушку*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 18) – перекладач перетворює “*eased out*” на “*йшов тихо*” – граматичну конкретизацію, яка усуває ідіоматичну двозначність і зберігає атмосферу.

Розгляньмо інший оригінал: «*That day I was a bad dog again, for some reason, and even had to spend the evening out in the garage instead of lying at*

Ethan's feet while he worked on his papers» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 67).

В українській мові ми маємо два більш плавні речення, в яких збережено узгодження, але пунктуація скоригована для плавності: *«Того весняного дня я знову чомусь був поганим собакою, мені довелося провести вечір у гаражі замість того, щоб лежати біля ніг Ітана, поки він займався своїми папірцями»* (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 20).

Звернемо увагу на два тонкі граматичні зміни:

- Підрядність – фраза *“while he worked on his papers”* стає *“поки він займався своїми папірцями”*, природною підрядною структурою з використанням *поки* для часової координації;
- Зменшувальний спосіб вираження – *“папірцями (замість паперами)”* додає тепла і легкої іронії, тонко віддзеркалюючи дитячу думку собаки. Це граматично-стилістична зменшувальна форма, типова для оповідного стилю Яновської.

У *«The boy was full of joy when he burst out and ran up to me»* (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 67) – *«Хлопчик дуже радів, коли вискочив з неї та побіг до мене»* (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 20). Перекладач замінює *“was full of joy”* на *“дуже радів”* – спрощуючи іменникову структуру до динамічної дієслівної форми, що зберігає емоційну безпосередність.

Часова послідовність *«The second I hit the water, the brute force of it carried me into the tunnel, and I swam in that direction»* (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 182) – *«Щойно я опинилася у воді, вона підхопила мене й жбурнула в тунель, і я попливла за течією»* (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 71) також є функціональним аналогом, використовуючи сполучник часу *“щойно”* замість англійської дієприкметникової форми.

Більше того, безособовий підмет *«brute force of it carried me»* стає уособленням діючої особи *«вона підхопила мене й жбурнула в тунель»*, де *“вона (вода)”* діє як живий підмет. Це граматично персоналізований зсув,

типовий для природного стилю української мови, яка віддає перевагу живим синтаксичним конструкціям у динамічному оповіданні.

Один з абзаців Кемерона у 26 розділі є дещо граматично невпорядкованим і нагромадженим – довга низка речень, з'єднаних сполучником *i*, що передають задихану пристрасть: «*She would hold me down and kiss me all over and squeeze me as if she couldn't get enough of me, and then the phone would ring and she'd drop me to the floor to answer it*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 191).

Яновська розбиває це на коротші, більш плавні речення: «*Венді часто мене тримала, нікуди не відпускала й обцілювала всього, а коли дзвонив телефон, вона опускала мене на підлогу й бігла брати слухавку*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 75). Це демонструє синтаксичну сегментацію – заміну англійського полісиндетону на більш ритмічне українське формулювання. Воно зберігає інтенсивність, але покращує читабельність. Крім того, вона перетворює модальну конструкцію «*would*» на недоконаний аспект (*тримала, не відпускала, обцілювала*) – природний український еквівалент звичних, повторюваних дій. Це явна аспектуальна трансформація (звичний – недоконаний) – одне з найхарактерніших і найнеобхідніших коригувань між англійським і українським стилями розповіді.

2.3 Використання стилістичних засобів та їх передача

Роман Вільяма Брюса Кемерона «A Dog's Purpose» вирізняється виразним, але оманливо простим стилем, який передає глибоку емоційну глибину від імені персонажа-оповідача. Письменник активно застосовує різні стилістичні прийоми – зокрема повтори, персоніфікацію, метафори, порівняння та іронію – щоб передати внутрішній світ собаки й сформувавши захопливу оповідь, цікаву як юній, так і дорослій аудиторії. Ці художні засоби не лише збагачують текст естетично, а й допомагають глибше окреслити характери персонажів та посилити емоційний контакт із читачем.

Стиль оповіді Кемерона поєднує гумор, сентиментальність і наївну інтроспекцію. За допомогою голосу собаки він досягає як безпосередності, так і

іронії. У перекладі Яновської ця стилістична подвійність також залишається збереженою: перекладачка використовує виразні зменшувальні форми, характерні повтори та природний емоційний реєстр.

Використання персоніфікації та емоційних прикметників є характерним для тону Кемерона. У фразі «*The large and beautiful shape with the long wonderful tongue was my mother*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 12) прикметники «*beautiful*» і «*wonderful*» виражають любов і захоплення. Перекладач передає це як «*велика та красива істота – моя Мами*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2), опускаючи довгий чудовий язик, але зберігаючи емоційний фокус. Опущення виконує функцію стилістичного спрощення: непотрібні деталі видаляються, щоб зберегти душевний стан.

Персоніфікація та порівняння заново відтворені ретельно: «*where a soft warmth, just like Mother, quickly lured me back into another nap*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 51) – «*де було м'яке тепло, як біля Мами, – воно швидко мене заколисалю*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14). Порівняння «*like Mother*» стає «*як біля Мами*», зберігаючи емоційну близькість. Додавання «*заколисалю*» – «*lured me back*» підсилює ніжність, демонструючи виразне посилення – збільшуючи стилістичний ефект, проте зберігаючи семантичну узгодженість.

Повторення та вигукова синтаксична конструкція також слугують стилістичними засобами. Так, ритм у фразі «*The frog – my frog! – forgotten*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 13) збережено у «*Жаба – моя жаба! – забута*», що відтворює емоційну структуру автора. Аналогічно, вигуки, такі як «*I was delighted*» – «*Я дуже зрадів*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2), зберігають тон веселої безпосередності, підтверджуючи стилістичну адекватність перекладу.

Грайливе повторення «*Be a nice cat. Be a nice cat*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 54) стає «*Будь хорошим котиком. Будь хорошим!*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 16). Зменшувально-пестливе та

мелодійне повторення відображають любов та ритмічну мову, спрямовану до малюка. Це відображає стилістичну адаптацію та інтонаційну еквівалентність.

Сцена зустрічі собаки та хлопчика демонструє використання Кемероном паралельного повторення і сенсорних образів. *«A puppy!... We ran to each other, instantly in love»* (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 51), що у перекладі «— *Цуценя-а! ...ми побігли один до одного, одразу відчувши взаємну любов»* (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14). Перекладач посилює емоційний резонанс за допомогою фонетичного подовження *“-a-a!”* і додає слово *“взаємну”*, роблячи любов взаємною і явною. Це підсилює почуття, підкреслюючи теплоту моменту.

Сенсорні образи продовжуються: *«He smelled of mud and sugar and an animal I'd never scented before»* (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 51) – *«Від нього пахло землею, цукром і твариною, запах якої був мені незнайомий»* (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14). Буквальний переклад зберігає образи запахів, замінюючи *«never scented before»* на *«був мені незнайомий»*, що робить українську версію більш плавною. Повторення *«пахло»* і *«запах»* підсилює ритм і емоційну спрямованість, ілюструючи стилістичний паралелізм.

Яскраві дієслова Кемерона – *«spat», «arched», «thrusting», «hissed»* (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 54) – передаються за допомогою ритмічного повторення та ономапоєї: *«засичав на мене, вигнув спину й задер свого пухнастого хвоста прямовисно вгору»* (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 16). Українська версія зберігає паралельні дієслова *“засичав – вигнув – задер”*, відтворюючи динамічний ритм. Прикметник пухнастого додає тактильні образи, відсутні в оригіналі з метою посилення виразності.

Інше емоційне міркування собаки – *«No, that couldn't be it. Could it?»* (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 60) – базується на риторичному повторенні, що точно передається у фразі *«Ні, такого просто не може бути. Чи може?»* (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 18). Повторення слова

«*може*» зберігає мелодійність і діалог з собою, що є ключовою рисою стилю оповідача.

Нарешті, діалог дитини «*I'll walk him and feed him and brush him and give him water—*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 52) – «*І гуляти буду, і годувати, і чистити, і водичку давати...*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14) демонструє ритмічну еквівалентність і синтаксичне повторення, що відтворюють хвилювання хлопчика. Додавання «*водичку*» замість «*воду*» додає ніжності через зменшувальне слово, збагачуючи емоційний тон.

Також варто звернути увагу на оноματοпоетичні дієслова, наприклад «*whimpered*», «*snorted*», «*growled*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 13; 14; 18), природно передаються як «*скавучав*», «*пирхнула*», «*гарчала*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2), зберігаючи звукову символіку та міметичність. Це демонструє фоностилістичну еквівалентність, ключовий елемент у текстах, що розповідають про тварин.

Іронія та гумор тонко передаються за допомогою лексичної гіперболізації: «*I was sniffing at something deliciously dead and rotten*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 14) – «*Я натрапив на смачнючий запах тухлятини*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2). Виразне «*смачнючий*» підсилює комічний контраст між огидою і задоволенням, відтворюючи іронічний підтекст оригіналу. Це приклад виразного підсилення за допомогою морфологічних засобів (суфікса -юч-).

Подібним чином гумор у фразі «*Well, it looked like I was a front-seat dog now!*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 51) зберігається завдяки ритмічності та вигуку «*Ну от, схоже, тепер я став собакою для передніх сидінь!*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14). Перекладач зберігає самоіронічний тон, відтворюючи наївний антропоморфізм мислення собаки. Вигукова частка «*ну от*» відображає розмовну природність, що є ознакою збереження стилю.

Гумористичний опис Кемерона «*The musty smell coming from under his tail was delicious*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 54) – «*З-під хвоста в нього йшов страшенно приємний мускусний запах*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 16). У перекладі слово “*musty*” замінено на “*мускусний*”, що замінює дещо неприємний відтінок на більш нейтральний – це семантичне покращення, яке робить образ менш грубим для українських читачів.

Інше гумористичне применшення Кемерона «*we both had two feet sticking out the door*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 60) стає «*у нас обох стирчали з будки по дві задні лапи*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 18). Тут перекладач замінює “*feet*” на “*задні лапи*”, що є логічно доречним і емоційно гумористичним. Дієслово “*стирчали*” додає комічного відтінку, ідеально відтворюючи візуальний гумор Кемерона через стилістичну натуралізацію.

Фраза «*I wanted to chew shoes*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 60) – «*...що захотілося погризти черевики*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 18) зберігає гумор і природну ідіому. Інфінітив “*погризти*” пом'якшує агресію і звучить грайливо, що відповідає невинній перспективі собаки та додає нотку невинності, ілюструючи стилістичну адаптацію та модуляцію.

Перекладач також зберігає емоційну градацію страху і цікавості в «*It was big, it stood on two legs... It was, of course, a man.*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 15) – «*Істота була велика, вона йшла на двох ногах... Звичайно, це була людина*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2). Повторення слова “*була*” віддзеркалює ритм оригіналу і поступове усвідомлення оповідачем, забезпечуючи стилістичну еквівалентність напруги.

Внутрішній монолог «*Didn't he want to play?*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 54) – «*Невже він не хоче погратися?*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 16) використовує модальну частку “*невже*”, яка

підсилює здивування та емоційність, що є стилістичною модуляцією, що відповідає наївному міркуванню собаки.

Навіть при знайомстві двох домашніх улюбленців у шостій частині «*Smokey gave Ethan a baleful glare*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 54) перекладач передає сенс пом'якшено: «*Кім гнівно подивився на Ітана*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 16). Суворе “*baleful*” стає “*гнівно*”, зберігаючи емоцію, але опускаючи перебільшену загрозу, що відповідає українській помірності інтенсивності. Результатом є стилістичне пом'якшення, яке зберігає цілісність тону.

У одній з частин, речення «*and then the world, which had been so full of life and fun and noise, became intolerably quiet*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 58) є особливо проникливим. Українською мовою воно відтворюється як «*і світ, який щойно був такий сповнений життя і звуків, став нестерпно тихим*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 17). Тут використовуються дві ключові стилістичні стратегії. Слово “*fun*” опускається, оскільки в українській мові для передачі жвавості використовується ідіоматичне поєднання “*життя і звуків*” для створення семантичної природності. Далі прислівник “*intolerably*” – “*нестерпно*” зберігає емоційну інтенсивність і ритм завдяки ідеальному стилістичному еквіваленту. Паралельна структура “який щойно був... став” відтворює ритм втрати й змін, який використовує Кемерон, а алітерація “*сповнений – став – світ*” створює м'яку звукову гармонію як приклад фонетичної еквівалентності, що зберігає тон.

Далі схожий випадок: «*I put my head on his chest, sighing, while he stroked my ears*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 60) – «*Я поклав голову йому на груди й зітхнув, а він погладив мене по вухах*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 18). Це прямий стилістичний паралелізм: м'які приголосні звуки “*голову – груди – зітхнув – вухах*” відтворюють ритм і ніжність, створюючи милозвучну еквівалентність, яка завершує епізод емоційним фіналом.

Фраза «*I heard Ethan, a plaintive cry from outside the window*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 65) стає «*І тут я почув Ітана, його благальний крик знадвору*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 19). Тут «*плачевний*» був би буквальним еквівалентом, але перекладач мудро вибирає інший варіант – «*благальний*» – стилістичну заміну, яка підсилює емоції. «*Благальний крик*» передає як відчай, так і прихильність, підкреслюючи емоційний зв'язок між Ітаном і Бейлі.

Рядок «*Then one day the kids on the big yellow bus were so loud I could hear them shrieking five minutes before the thing stopped in front of the house*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 67) – «*Якось раз діти у великому жовтому автобусі так галасували, що я чув їхній крик ще п'ять хвилин, доки машина не зупинилася перед будинком*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 20). Тут «*big yellow bus*» – культурно специфічний образ американського шкільного життя – перекладено буквально, зберігаючи культурний колорит без адаптації «*великий жовтий автобус*». Перекладач вірить, що український читач впізнає цей символ дитинства, досягаючи культурної відповідності, а не адаптації.

Стилістичний прийом «*ran around and around in circles, barking extravagantly*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 67) відображається в «*бігав і бігав навколо нього, гавкаючи на все горло*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 20). Повторення «*бігав і бігав*» відображає англійське повторення «*ran around and around*» через лексичне повторення для ритмічної рівнозначності. Звукова модель «*бігав – гавкаючи – горло*» створює грайливу евфонію, підсилюючи радість собаки.

Більше того, фраза «*гавкаючи на все горло*» поєднує в собі метафору й ідіоматичну гіперболу, перетворюючи нейтральне «*extravagantly*» на виразне розмовне перебільшення – стилістичне підсилення, вірне тону Кемерона.

Український переклад відтворює стилістичний мінімалізм, водночас збагачуючи його мелодійність інтонацією та ласкавими зверненнями.

Наприклад, англійський варіант «*Bailey, you are such a doodle dog*» (Cameron W. *A Dog's Purpose*, p. 119) проти «*Бейлі, чудаче ти мій!*» (Кемерон В. *Життя і мета собаки*, пер. Г. Яновської, ст. 42) – український вигук передає прихильність через інтонацію та зменшувальний відтінок (*-че, -мій*). Це фонетична та емоційна адаптація, що передає тон через звучання та настрій, а не буквальний аналог. Перекладач також зберігає емоційну динаміку уривка:

- *наказ* («*Bailey!*» *Mom said sternly*) – «*Бейлі! – суворо сказала Мама*»;
- *прихильність* («*I missed you, too, Bailey*»), – «*Я скучив за тобою, Бейлі*»;
- *сенсорну єдність* («*a shiver of pleasure ran through me*») – «*мною котилася хвиля задоволення*»;
- *рішучість* («*The boy was back*») – «*Ітан повернувся*».

Стилістично Кемерон використовує гіперболу та повторення, щоб зобразити надзвичайність почуттів Венді – це і комічно, і зворушливо. Яновська майстерно відтворює цей тон за допомогою гри звуків, ритму та зменшувальних форм. Наприклад, «*Honey-woney Bear*» (Cameron W. *A Dog's Purpose*, p. 191) – «*Медмедик*» (Кемерон В. *Життя і мета собаки*, пер. Г. Яновської, ст. 75) – це стислий, ритмічно приємний неологізм, що поєднує мед і ведмедик. Таке поєднання слів імітує грайливу креативність Кемерона, але в українській мовній формі – чудовий приклад стилістичної еквівалентності через морфологічну винахідливість.

Зміна «*drop me to the floor*» (Cameron W. *A Dog's Purpose*, p. 191) – «*опускала мене на підлогу*» (Кемерон В. *Життя і мета собаки*, пер. Г. Яновської, ст. 75) також тонко пом'якшує різкість – український емоційний тон часто уникає різкої буквральності, коли контекст є ніжним. Це зберігає теплоту та ритм, не змінюючи значення.

Наступний уривок стилістично поєднує ласкавий гумор із яскравими сенсорними деталями, що є характерною рисою оповіді Кемерона. Ключова

метафора: «*snagging it out of the air like a piece of meat dropped through a fence*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 221). Це одне з найхарактерніших порівнянь у романі – воно передає інстинктивне сприйняття собакою гри як полювання. Яновська відтворює її досконало: «...*як той шматок м'яса з-за паркану*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 85). Цей переклад є стилістично вірним і культурно прозорим: вона зберігає оригінальну метафору, не піддаючись спокусі локалізувати її. Фраза звучить яскраво і трохи гумористично українською мовою, передаючи як реалізм, так і тваринну перспективу оповідача.

Таким чином, аналіз лексичних, граматичних та стилістичних особливостей твору Вільяма Брюса Кемерона «Життя і Мета собаки» та їх відтворення в українському перекладі Ганни Яновської демонструє високий рівень мовної чутливості, культурної обізнаності та стилістичної точності перекладачки. Незважаючи на начебто простоту прози Кемерона, текст ставить численні перекладацькі виклики через наївну собачу перспективу, емоційно забарвлений тон та опору на сенсорні образи та розмовний ритм.

Яновська послідовно досягає успіху у збереженні основних стилістичних ознак оригіналу – лексичної простоти, емоційної безпосередності, гумористичних підтекстів та характерного «собачого» сприйняття світу. Її переклад демонструє баланс між вірністю та природністю: зберігаючи семантичну точність, вона адаптує лексичні одиниці за допомогою конкретизації, модуляції, евфемізації та культурної заміни, коли це необхідно. Ці стратегії забезпечують автентичність та культурну адекватність українського тексту, не втрачаючи при цьому чарівності та ширості голосу оповідача.

З граматичної точки зору перекладачка ефективно відтворює англійські часові конструкції, дієприкметникові конструкції та граматичні форми, що є природними для української мови. Вона часто використовує аспектуальні корективи, синтаксичну сегментацію та граматичне спрощення, щоб зберегти плавність і цілісність оповіді. Важливо, що її граматичні рішення часто мають

психологічне підґрунтя — вони відображають когнітивні особливості та емоційну спонтанність собаки-оповідача, що є центральним елементом ідентичності оповіді.

Стилістично Яновська зберігає виразне багатство твору Кемерона завдяки ретельному відтворенню метафор, повторень, ономапопеї, риторичних питань та гумористичних гіпербол. Іноді вона підсилює виразність за допомогою зменшувальних форм, фонетичних моделей або емоційних доповнень, які відповідають українським стилістичним нормам, зберігаючи при цьому атмосферу оригіналу.

Загалом, український переклад «Життя і мета собаки» можна вважати зразковим прикладом літературного перекладу, в якому гармонійно поєднані лексична точність, граматична адаптація та стилістична еквівалентність. Завдяки поєднанню точності та креативності Яновська успішно перекладає унікальний авторський світ Кемерона і забезпечує, що щирий, зворушливий і гумористичний голос собаки так само яскраво резонує з українськими читачами, як і в оригінальному тексті.

РОЗДІЛ 3

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ МОВНИХ І КУЛЬТУРНИХ БАР'ЄРІВ У ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ: ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ

3.1 Компаративний аналіз та обґрунтування використання перекладацьких трансформацій

Процес літературного перекладу передбачає не лише механічну підстановку слів з однієї мови на іншу, а й глибоке розуміння стилю автора, емоційного забарвлення тексту та культурних асоціацій, що лежать в його основі.

У романі «Мета собаки» Вільяма Брюса Кемерона ці виклики посилюються тим, що історія розповідається з точки зору собаки. Такий вибір оповідної форми формує унікальний мовний світ, що характеризується простотою, емоційною безпосередністю та чуттєвим сприйняттям. Щоб адекватно відтворити цей стилістичний всесвіт українською мовою, перекладачка Ганна Яновська використовує широкий спектр перекладацьких трансформацій.

Трансформації перекладу є одним з основних інструментів, що дозволяють перекладачам досягти високого рівня еквівалентності між вихідним і цільовим текстами. Вони слугують свідомими лінгвістичними та структурними модифікаціями, що допомагають подолати семантичні, стилістичні та культурні розбіжності між двома мовами.

За словами Пітера Ньюмарка, такі трансформації є умисними коригуваннями, що здійснюються перекладачем для забезпечення ефективного передавання комунікативної мети, емоційного тону та стилістичних особливостей оригінального тексту цільовою мовою.

У процесі перекладу роману Брюса Кемерона «Життя і мета собаки» було застосовано різні лексичні, граматичні та стилістичні перетворення, щоб відтворити характерну манеру оповіді автора, що відрізняється гумором,

щирістю та дитячою наївністю, яка відображає світогляд головного героя - собаки. Завдяки цим технікам перекладач зумів зберегти емоційний резонанс і природний перебіг розповіді, адаптувавши її до мовних норм та культурних очікувань українських читачів.

У цьому розділі наведено порівняльний аналіз вибраних прикладів з роману, що ілюструють практичне застосування перекладацьких трансформацій та пояснюють обґрунтування кожної обраної стратегії.

Розпочнемо з лексичного складу:

1. Конкретизація та зміна перспективи

Приклад: «*He shut the door in my face*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 58) – «*І він зачинив двері перед моїм носом*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 17).

Трансформація: семантична конкретизація.

Причина використання: перекладач замінює “*face*” на “*ніс*”, оскільки оповідачем є собака, а для собаки ніс є основним органом чуття. Конкретизація не тільки локалізує сприйняття, але й підсилює наративну перспективу.

Можлива альтернатива: буквальний переклад “перед моїм обличчям” звучав би незручно та дослівно – він приписував би тварині людську анатомію, спотворюючи собачу точку зору.

Обґрунтування: Використовуючи «ніс», перекладач зберігає внутрішню логіку світу оповідача і досягає того, що Юджин Найда називає динамічною еквівалентністю [43] – того самого психологічного ефекту на читача, що і в оригінальному тексті.

2. Евфемізація для культурної природності

Приклад: «*Mother licked my stomach to stimulate the flow of fluids from under my tail*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 12) – «*Мати лизала мені животик, щоб усе гарно вийшло*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2).

Трансформація: евфемізація та лексична заміна.

Причина використання: пряме згадування *«the flow of fluids»* звучало б грубо або фізіологічно відверто в українській літературній прозі. Яновська пом'якшує образ, замінюючи його культурно прийнятною парафразою, зберігаючи при цьому ніжність.

Альтернативний переклад: «щоб з-під хвоста вийшла рідина» – буквальный, але стилістично грубий, що порушує емоційний тон.

Обґрунтування: Евфемізм перекладача підкреслює емоційний зв'язок між матір'ю і цуцням, відповідаючи українським естетичним нормам. Евфемізація є важливою стилістичною трансформацією, яка зберігає комунікативну мету, адаптуючи форму до культурної чутливості.

3. Семантична модуляція та емоційне підсилення

Приклад: *«My cries grew louder, my heartbreak unrestrained»* (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 60) – *«Я все голосніше плакав і був себе без упину»* (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 18).

Трансформація: семантична модуляція (абстрактне замінюється на конкретне).

Причина використання: англійський вираз *“my heartbreak”* виражає абстрактну емоцію, але сприйняття собаки є фізичним та інстинктивним. Перекладач змінює її на фізичну дію *“I beat myself”*, перетворюючи емоцію на рух.

Альтернативний переклад: «Моє серце розривалося від болю» – хоча це звучить природно, але занадто схоже на людське і поетичне для собачого сприйняття світу.

Обґрунтування: Модуляція допомагає зберегти автентичність персонажа. Відповідно до моделі Віне і Дарбельне [2], перекладач зміщує «точку зору» з

людської інтроспекції на тваринний інстинкт, досягаючи функціональної точності, а не формальної.

4. Синтаксична сегментація для відтворення темпу і напруги

Приклад: *«He picked up a cloth and dripped a lot of clear liquid from the tube onto it, folding and squeezing the cloth so that the sticky coating was all over it»* (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 64) – *«Він узяв ганчірку, накапав рідину з тюбика, зім'яв і вичавив її, щоб вона вся просочилася липкою речовиною»* (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 19).

Трансформація: Синтаксична сегментація й аспектуальна інтенсифікація.

Чому використовується: Англійська мова передбачає довгі складні конструкції з дієприкметниками *“folding”* та *“squeezing”*, але українська мова віддає перевагу коротшим, послідовним реченням. Перекладач розділяє речення і використовує кілька доконаних дієслів *“зім'яв”*, *“вичавив”*, щоб підсилити ритм.

Альтернативний переклад: Буквальна структура «він узяв ганчірку і, накапавши рідину, складав і вичавлював її...» звучала б важко і неприродньо в українській мові.

Обґрунтування: Сегментація підсилює відчуття фізичного руху та напруги. Це відповідає принципу структурної еквівалентності, згідно з яким синтаксичні зміни забезпечують природний ритм у мові перекладу.

5. Контекстуальна адаптація та сенсорна транспозиція

Приклад: *«The woman stood over me with a water bottle and was carefully showering me with the sweet spray»* (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 50) – *«Жінка стояла наді мною з пляшкою води й поливала мене – рідина була смачна, навіть солодка»* (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14).

Трансформація: контекстуальна адаптація та семантична транспозиція (з візуальної на смакову).

Чому використано: англійське “sweet spray” є візуально-ольфакторним описом, але собаки сприймають світ переважно через смак і запах. Перекладач зміщує сенсорний фокус на смакову площину “рідина була смачна”, приводячи його у відповідність до сенсорної реальності собаки.

Альтернативний переклад: «солодкий струмінь води» – буквальний, але концептуально нелогічний з точки зору собаки (собаки не сприймають «солодкий струмінь» візуально).

Обґрунтування: Ця творча модифікація зберігає значення завдяки реалістичності сприйняття. Як зазначає Найда [43], перекладач повинен відтворити «природний еквівалент за значенням і тоном», а не формальну ідентичність.

6. *Одомашнення культурних послань*

Приклад: *«Pooh-Bear, Google, Snoopdog, Leno, and Pistachio»* (Cameron W. A Dog’s Purpose, p. 191) – *«Ведмедик, Пух, Гугл, Снупі, Ліно та Фісташка»* (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 75).

Трансформація: одомашнення, часткове запозичення і культурна заміна.

Причина використання: *“Snoopdog”* – це репер Снуп Дог, що може заплутати українських читачів. Перекладач замінює це слово на *“Снупі”*, відомого мультиплікаційного собаку, зберігаючи гумор і впізнаваність.

Альтернативний переклад: Збереження “Снупдог” зберегло б форму, але втратило б свій сенс – жарт залежить від культурного контексту імен собак, а не від пародії на знаменитість.

Обґрунтування: Згідно з Венуті [58], одомашнення допомагає створити еквівалентний культурний ефект у цільовій аудиторії. У цьому випадку метою є не збереження іноземного імені, а відтворення того самого гумористичного тону.

7. *Морфологічна компенсація та емоційний тон*

Приклад: «*Oh, puppy!*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 50) – «*Ой, цуцику!*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14).

Трансформація: морфологічна компенсація (використання зменшувального суфікса).

Чому використано: українська мова має багату систему зменшувальної морфології, яка природно передає ніжність і прихильність. Використовуючи «*цуцику*» замість нейтрального «*щеня*», перекладач відтворює теплоту англійського «*puppy*».

Альтернативний переклад: «Ой, щеня!» – семантично правильний, але емоційно тьмянний; не має ніжного відтінку оригіналу.

Обґрунтування: Зменшувальні форми виконують стилістичну функцію, еквівалентну англійській інтонації або просодичній ніжності. Це відповідає тому, що називається прагматичною адаптацією – пристосуванням мовних засобів для досягнення того самого емоційного ефекту.

8. Семантична нейтралізація для стилістичної гармонії

Приклад: «*Todd led me past the kitchen, where his mother was sitting and watching a flickering television*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 64) – «*Todd провів мене повз кухню, де його мати сиділа й дивилася, як миготить телевізор*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 19).

Трансформація: Семантична нейтралізація.

Причина використання: Прикметник «*flickering*» в англійській мові може викликати відчуття дискомфорту або нестабільності, тоді як «*миготливий*» просто описує візуальний рух. Перекладач нейтралізує потенційні негативні асоціації, щоб відповідати спокійній домашній обстановці.

Альтернативний переклад: «тремтливий телевізор» або «блимотливий» звучали б дивно і надто виразно в українській мові.

Обґрунтування: Нейтралізація забезпечує стилістичну узгодженість і дозволяє уникнути небажаного емоційного забарвлення – ключового принципу комунікативної еквівалентності.

9. Ідіоматична адаптація

Приклад: «*I was delighted when Fast tumbled head over heels down the bank*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 13) – «*Я дуже здив, коли Швидкий сторч головою покотився вниз*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2).

Трансформація: Ідіоматична еквівалентність.

Чому використано: Англійська ідіома “*head over heels*” має український еквівалент “*сторч головою*”. Перекладач правильно використовує цю українську ідіому, щоб досягти того самого образного та ритмічного ефекту.

Альтернативний переклад: «перекинувся вниз головою» – буквальный, але стилістично невлучний.

Обґрунтування: Вибравши готовий ідіоматичний еквівалент, перекладач зберігає гумористичний тон і плавність оповіді – відповідно до процедури еквівалентності Віне і Дарбельне [2].

10. Семантичне доповнення для ясності

Приклад: «*How were these terms, which I'd heard so often, even remotely related?*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 58) – «*Як всі ці слова, які я останнім часом так часто чув, бодай трохи пов'язані?*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 17).

Трансформація: семантичне доповнення “*останнім часом*”.

Чому використовується: додавання уточнює часові рамки, покращуючи узгодженість в українській синтаксичній структурі та імітуючи природний ритм мовлення.

Альтернативний переклад: буквальне опущення цієї фрази не було б помилкою, але зробило б рядок менш плавним і контекстуально нечітким.

Обґрунтування: семантичне додавання належить до стратегії розширення Віне і Дарбельне [2], яке часто необхідне для того, щоб зробити цільовий текст більш узгодженим або контекстуально природним.

Граматичні аспекти:

1. Час і аспект: вираження безперервності та сприйняття

Однією з головних граматичних труднощів у перекладі роману «Життя і мета собаки» є використання часу та аспекту дієслів. В англійській мові часто використовують минулий простий час та минулий тривалий для вираження дій, що тривають, або звичних ситуацій, тоді як в українській мові подібні часові нюанси виражаються за допомогою аспекту – доконаних та недоконаних дієслів – та контекстуальних прислівників.

Приклад: «*Mother licked my stomach...*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 12) – «*Мати лизала мені животик...*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2).

Трансформація: Аспектуальна модуляція (доконаний перетворюється на недоконаний).

Пояснення: Англійський Past Simple позначає завершену дію, але в контексті дія «*лизання*» є повторюваною і звичною – інстинктивною турботою матері. Вибравши недоконаний аспект, «*лизала*», Яновська передає безперервність і ніжність, що відповідає українській традиції зображення повторюваних дій піклування.

Альтернативний переклад: «Мати лизнула мені животик» звучало б різко і одномоментно, втрачаючи відчуття повторюваного руху.

Обґрунтування: Перекладач правильно інтерпретує дію як безперервну, застосовуючи те, що називається семантичним коригуванням через аспект,

забезпечуючи еквівалентність значення та емоційного тону, а не сувору граматичну відповідність.

2. Синтаксична сегментація та природний ритм

В англійській прозі Кемерона часто використовуються складні або складнопідрядні речення, щоб передати плавні послідовності сприйняття, типові для стилю потоку свідомості. Однак українська синтаксична структура віддає перевагу чіткішій сегментації та ритмічному формулюванню.

Приклад: «*Our den was scooped out underneath the black roots of a tree, and was cool and dark during the heat of the day*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 13) – «Наша нора була вирита під чорним корінням дерева. Під час денної спеки в ній було темно й прохолодно» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2).

Трансформація: Синтаксична сегментація (одне складне речення змінюється на два простих речення).

Пояснення: Перекладач розділяє складну структуру на дві коротші одиниці, щоб зберегти природний ритм української прози та відобразити простоту сприйняття собаки – одне зображення на речення.

Альтернативний переклад: Збереження оригінальної структури («Наша нора була видовбана під чорним корінням дерева і в спеку там було темно й прохолодно») звучало б граматично правильно, але надто щільно та описово, втрачаючи ритм інстинктивного спостереження.

Обґрунтування: Дотримуючись принципу структурної еквівалентності, синтаксична сегментація дозволяє тексту-перекладу зберегти комунікативну природність – важливу особливість українського наративного ритму.

3. Зміна частин мови для динамічності

Приклад: «*curious about my new surroundings, I finally crawled off and explored the inside of the car*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 51) – «мені стало

цікаво, що ж тут навколо, і я сповз додолю й став роздивлятися...» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14).

Трансформація: Зміна граматичної категорії (з прикметника на безособову конструкцію).

Пояснення: Англійський прикметник *“curious”* перетворюється на безособове речення *“мені стало цікаво”*. Це робить емоційний стан динамічним, а не статичним, відображаючи спонтанне відчуття, а не опис.

Альтернативний переклад: «Я був цікавий до всього навколо» звучало б неприродно в українській мові; прикметник цікавий рідко описує внутрішню цікавість.

Обґрунтування: Трансформація відповідає модуляції Віне і Дарбельне [2], змінюючи граматичну точку зору з якості на стан, тим самим зберігаючи психологічний реалізм та ідіоматичний вираз.

4. Дієприкметники та дієприслівники

В англійській мові часто використовуються ланцюжки дієприкметників або дієприслівників для опису одночасних дій. Українська мова, не маючи прямих еквівалентів, віддає перевагу фінітним дієсловам.

Приклад: *«sucking, pushing, crowding»* виражаються через дієслова *«відштовхнути, тиснути, ссав»*.

Трансформація: граматична модуляція (нефінітні дієслова замінюють на фінітні).

Пояснення: Яновська замінює англійські дієприкметники незалежними фінітними дієсловами, що виконують роль присудка в реченні. Таку трансформацію застосовують аби забезпечити плавність і синтаксичну узгодженість в українській мові.

Альтернативний переклад: буквальні еквіваленти дієприкметників *“ссучи, тиснучи, штовхаючись”* звучали б незграбно і неприродно в літературній прозі.

Обґрунтування: Це відповідає концепції динамічної еквівалентності Найди [43] – збереження яскравості та одночасності дії за допомогою природної граматики, а не формального паралелізму.

5. *Аспектуальна трансформація та емоційний фокус*

Приклад: «*I was so distressed, I couldn't help but whimper*» (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 60) виражена фразою «*Я так засмутився, що не витримав і заскавчав*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 18).

Трансформація: тривалий стан замінюється на доконаний.

Пояснення: англійське “*was distressed*” (тривалий стан) перекладено як “*засмутився*”, доконана форма, що вказує на зміну стану – момент виникнення емоції. Ця зміна аспекту відображає українську наративну перевагу виражати емоції як перехід, а не статичний стан.

Альтернативний переклад: «Я був засмучений» звучав би нейтрально і статично, послаблюючи емоційну інтенсивність.

Обґрунтування: Аспектуальна трансформація забезпечує виразну відповідність та емоційний реалізм – принцип комунікативної еквівалентності в теорії Ньюмарка [41].

6. *Спрощення модальних та перифрастичних конструкцій*

Приклад: *реченні «He's going to want to hear that you'll take care of him»* (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 52) – «*Він, напевне, захоче почути, що ти про нього дбатимеш...*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14).

Трансформація: Аналітичне спрощення (перифрастична конструкція замінюється простим дієсловом майбутнього часу).

Пояснення: В англійській мові використовується “*going to want to hear*” для вираження майбутнього наміру за допомогою перифрастичної модальної конструкції. Українська мова передає те саме значення природно за допомогою “*захоче*”, єдиної дієслівної форми, що поєднує майбутність і волю.

Альтернативний переклад: «Він збирається хотіти почути» – граматично дослівний, але абсурдний і неідіоматичний.

Обґрунтування: Це спрощення відображає принцип функціональної адекватності, завдяки якому надається пріоритет семантичному змісту над граматичною структурою.

7. Граматична конкретизація та ідіоматичність

Приклад: *«but she slid off the couch and made to follow us down the hallway»* (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 64) – *«але поміє злізла й пішла за нами коридором»* (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 19).

Трансформація: Граматична конкретизація (з наміру в дію).

Пояснення: Ідіоматичний англійський вираз *“made to follow”* означає «була готова піти за нами». В українській мові немає еквівалентної модальної конструкції, тому Яновська передає намір як здійснену дію – *“пішла”* – що сприймається природно і зберігає плавний ритм.

Альтернативний переклад: «Зібралася піти за нами» перебільшував би ступінь цього наміру і порушував би розповідний хід подій.

Обґрунтування: Конкретизація створює чітке, ідіоматичне речення, зберігаючи як семантичну чіткість, так і стилістичну простоту.

8. Реорганізація підмета і присудка

Приклад: *«...the brute force of it carried me into the tunnel...»* (Cameron W. A Dog's Purpose, p.182) – *«...вона підхопила мене і кинула в тунель...»* (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 71).

Трансформація: з неособового у персоніфікований підмет.

Пояснення: Англійська мова часто допускає безособові речення (“the force of it”), тоді як українська мова віддає перевагу конкретним підметам, що виконують певну дію. Персоніфікуючи *“воду”* як *“вона”*, перекладач вводить граматичний підмет, роблячи речення більш живим і природним.

Альтернативний переклад: «Сила потоку понесла мене» був би правильним, але механічно холодним; персоніфікація краще відповідає емоційній перспективі собаки.

Обґрунтування: Ця трансформація відповідає граматично-персоналізаційній стратегії, адаптуючи синтаксис до українських наративних норм та антропоморфного тону тексту.

9. Пряма мова: компресія та узгодження роду

Приклад: «*Can we keep him, Mom? Can we keep him?*» *the boy gasped between giggles*» (Cameron W. *A Dog's Purpose*, p. 52), перекладено як «– *Можна, ми його собі лишимо, мамо? Можна?* – вигукнула маленька людина, щасливо сміючись» (Кемерон В. *Життя і мета собаки*, пер. Г. Яновської, ст. 14).

Трансформація: Синтаксичне стиснення та адаптація роду.

Пояснення: Перекладач спрощує репліку та адаптує граматичний рід (українська мова вимагає явної узгодженості). Іменник “*маленька людина*” замінює “*хлопець*”, щоб зберегти стилістичний ритм та ласкавість.

Альтернативний переклад: Дослівне «хлопчик захекався від сміху» звучало б фізіологічно дивно та занадто буквально.

Обґрунтування: Ця граматична адаптація зберігає ідіоматичну природність та емоційний тон, дотримуючись українських граматичних правил.

10. Полісиндетон та аспектуальна регулярність

Приклад: «*She would hold me down and kiss me all over and squeeze me as if she couldn't get enough of me, and then the phone would ring and she'd drop me to the floor to answer it*» (Cameron W. *A Dog's Purpose*, p. 191) – «*Венді часто мене тримала, нікуди не відпускала й обцілювала всього, а коли дзвонив телефон, вона опускала мене на підлогу й бігла брати слухавку*» (Кемерон В. *Життя і мета собаки*, пер. Г. Яновської, ст. 75).

Трансформація: Синтаксична сегментація й аспектуальна звичність.

Пояснення: Перекладач замінює англійський полісиндетон кількома узгодженими недоконаними дієсловами *“тримала, не відпускала, цілувала”*, передаючи звичну дію.

Альтернативний переклад: Збереження безперервного сполучника *i, i, i* перевантажило б речення.

Обґрунтування: Це відображає транспозицію Віне і Дарбельне [2], де структура речення змінюється для збереження значення і тону. Результатом є плавна і природна українська проза, емоційно яскрава, але граматично злагоджена.

Перейдемо до стилістичних засобів:

1. Стилістичне спрощення (скорочення)

Приклад: *«The large and beautiful shape with the long wonderful tongue was my mother»* (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 12) перекладач передає як *«велика та красива істота – моя Мати»* (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2)

Трансформація: Стилістичне скорочення з частковим пропуском.

Пояснення: Деталь *“з довгим чудовим язиком”* навмисно вилучена, оскільки в українській мові вона створює комічний або навіть гротескний образ. Спрощення зберігає емоційну ніжність, не відволікаючи увагу читача.

Альтернативний переклад: *«Велика й гарна істота з довгим чудовим язиком є моєю Матір'ю»* – гумористичний і стилістично невідповідний.

Обґрунтування: Скорочення запобігає невідповідності тону і зберігає емоційну автентичність сцени, відповідно до принципу комунікативної пріоритетності Ньюмарка.

2. Розширення / Емоційна компенсація

Приклад: *«A puppy!... We ran to each other, instantly in love»* (Cameron W. A Dog's Purpose, p. 51), що у перекладі – *«– Цуценя-а! ... ми побігли один до*

одного, одразу відчувши взаємну любов» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14).

Трансформація: Ампліфікація через семантичне уточнення.

Пояснення: *“Закохалися”* є метафоричним, а не романтичним у контексті цуценяти. Додавання *“взаємну”* уникло двозначності та відобразило інстинктивний емоційний зв'язок, а не романтичні почуття.

Альтернативний переклад: «...одразу закохавшись одне в одного» – занадто романтично для розповіді про тварин.

Обґрунтування: Посилення підсилює чіткість, залишаючись емоційно м'яким, досягаючи динамічної еквівалентності.

3. Повторення та збереження ритму

Приклад: «*The frog – my frog! – forgotten*» (Cameron W. A Dog's Purpose, р. 14) з'являється як «*Жаба – моя жаба! – забута*» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 2)

Трансформація: Дослівне відтворення для збереження ритму та наголосу.

Пояснення: Повторення в англійській мові передає обурення та дитячу власність. Українська мова може відтворити структуру природно, тому дослівний переклад зберігає темп і тон.

Альтернативний переклад: «Мою жабу забули» – втрачає ритм і емоційну силу.

Обґрунтування: Формальна еквівалентність є доречною, оскільки синтаксичні та емоційні функції в обох мовах є ідентичними.

4. Модуляція через ідіоматичні обмеження

Приклад: «*where a soft warmth, just like Mother, quickly lured me back into another nap*» (Cameron W. A Dog's Purpose, р. 51) – «*де було м'яке тепло, як*

біля Мами, – воно швидко мене заколисаło» (Кемерон В. Життя і мета собаки, пер. Г. Яновської, ст. 14)

Трансформація: Модуляція через заміну метафори.

Пояснення: *“Заколисаła”* вводить природну, культурно відповідну ніжність, пов'язану зі сном.

Альтернативний переклад: *«заманила мене»* – неправильне значення (небезпека, обман).

Обґрунтування: Обрана форма зберігає емоційне значення, уникаючи семантичного шуму, досягаючи функціональної адекватності.

Стратегія перекладача в книзі «Життя і мета собаки» демонструє, що перетворення не є відхиленням від вірності оригіналу, а продуманим інструментом для збереження значення, тону та точки зору. Кожна зміна – лексична, граматична чи стилістична – мотивована необхідністю відтворити світогляд собаки, зберегти емоційну автентичність та забезпечити природність мови. Застосовуючи конкретизацію, модуляцію, одомашнення та компенсацію, Яновська досягає комунікативної еквівалентності, яка резонує з українськими читачами, залишаючись вірною оригінальному стилю Кемерона.

3.2 Стратегії подолання мовних і культурних бар'єрів

Переклад книги «Життя і мета собаки» передбачає не лише вирішення лексичних чи граматичних розбіжностей, а й подолання глибших мовних, культурних та когнітивних розбіжностей між читачами оригіналу та перекладу.

Оскільки роман заснований на американській повсякденній культурі та поданий з точки зору собаки, перекладач повинен застосовувати комплексний підхід, що забезпечує як семантичну точність, так і культурну зрозумілість. Наведені нижче стратегії представляють загальні підходи, що визначають вибір та використання конкретних перекладацьких засобів.

1. Стратегія динамічної (функціональної) еквівалентності

Суть стратегії: зосередження уваги на відтворенні ефекту оригіналу, а не його точної лінгвістичної форми (відповідно до концепції динамічної еквівалентності Найди [43]).

Ця стратегія є необхідною адже англійські ідіоми, емоційні інтонації та темпи розповіді часто не можна перекласти українською мовою дослівно. Наприклад, англійські розмовні підсилювачі «so loud», «really fast», «super sweet» не мають однозначних еквівалентів. Тому використовують кілька прийомів подолання бар'єрів: модуляція – змінює перспективу на більш зрозумілу для українських читачів; транспозиція – змінює граматичні конструкції, щоб зберегти природний синтаксис; адаптація – коригує ідіоматичні або культурно-специфічні вирази.

Таким чином читач цільового тексту відчуває той самий емоційний та наративний вплив, що й аудиторія оригіналу, навіть якщо лінгвістична форма змінюється. Це є важливим у романі, де голос собаки є наївним, емоційним та сприйнятливим.

2. Стратегія натуралізації (одомашнення)

Суть стратегії: наблизити текст до українських лінгвістичних норм та культурних очікувань, зберігаючи оригінальну дійсність.

Ця стратегія застосовується з декількох причин. Перша з них, це те, що англійська мова допускає більше повторень і простіші структури речень. До того ж, деякі американські реалії (шкільні автобуси, сімейні традиції) є звичними, але не повністю інтегрованими в українське мовне сприйняття. На додаток, прямі переклади часто звучать надто іноземно або механічно.

Ось кілька способів подолання: лексична заміна – замінює культурно віддалені вирази ідіоматичними українськими; синтаксична компресія – усуває надлишкові структури, типові для англійської мови; узагальнення – вирішує проблеми з поняттями, які не мають точного еквівалента; саме так стратегія запобігає відчуттю штучності «перекладу» українського тексту, забезпечуючи

плавне читання. Вона також допомагає читачам, які не занурені в американську культуру.

3. Стратегія культурної нейтралізації та уточнення

Суть стратегії: зробити культурно незнайомі елементи зрозумілими без надмірних пояснень.

Деякі культурні поняття в творі «Життя і мета собаки», такі як шкільні заходи, повсякденне життя в передмісті та динаміка відносин між власниками домашніх тварин в Америці, не потребують буквального збереження, але вимагають пояснення.

Для застосування цієї стратегії використовують пояснення – додає невеличкі елементи для уточнення («що я чув/чула...»); описовий переклад – замінює культурно невідомі терміни доступними описами; комбінація прийомів – часткове запозичення та пояснення (хоч і використовується рідко). У такому разі, читачі отримують достатній культурний контекст без переривань у вигляді виносок або незнайомої термінології.

4. Стратегія збереження голосу оповідача

Суть стратегії: зберегти суб'єктивний характер оповідача – в даному випадку, точку зору собаки, яка є наївною, емоційно прямою та чуттєвою.

Це дуже вагомо, адже якщо перекладач не збереже голос оповідача, вся стилістична концепція руйнується. Обмежене розуміння собакою людської культури та мови має залишитися незмінним. У цьому випадку допоможуть наступні методи: збереження повторів – зберігає дитячий ритм («бігав навколо і навколо»); лексична модуляція – наближає лексику до органів чуття («a cold welcome» можна замінити на «неласкавий прийом», а не дослівний вираз – «прохолодний прийом»); спрощення – дозволяє уникнути абстрактних або надто інтелектуальних українських формулювань; компенсація – відновлює виразність, втрачену через структурні відмінності.

Таким чином український читач сприймає емоційний стан собаки, когнітивну простоту та сенсорний світогляд так само автентично, як і читачі оригіналу.

5. Стратегія емоційного наближення

Суть стратегії: перекладати емоції, а не слова. Емоційне забарвлення часто змінюється між мовами; буквальна відповідність не завжди може відтворити почуття чи мати той ж ефект в мові перекладу.

Причиною використання цієї стратегії є те, що англійський емоційний словник (наприклад, «plaintive», «extravagantly», «adorable», «sweet-smelling») рідко має точні українські еквіваленти. У таких випадках застосовують такі техніки: семантична експресія – відтворює силу почуттів; синонімічне розширення – передає нюанси (наприклад, заміна «plaintive» на «благальний»); прагматична адаптація – коригує вирази, щоб емоційний тон залишився незмінним.

Саме так український переклад зберігає емоційну гостроту, яка визначає взаємодію між собакою та людьми.

6. Стратегія прагматичної та когнітивної адаптації

Суть стратегії: адаптувати зміст так, щоб когнітивні припущення вихідного тексту (як собака розуміє світ) були зрозумілими та переконливими для українських читачів.

Це необхідно так як тварини не сприймають дії чи мову людей з такою ж концептуальною складністю. В англійському тексті часто використовується гумористична або метафорична собача логіка, застосовується модуляція – перетворює концепції у форми, доступні в українській мові; додавання або опущення – коригує деталі, які оповідач (собака) помітив би або не помітив; переформулювання – підтримує узгодженість в українських когнітивних рамках.

Таким чином оповідач навіть при перекладі залишається достовірним як собака, а не людина під маскою собаки.

7. Стратегія стилістичної цілісності

Суть стратегії: забезпечити узгодженість стилю, тону та темпу оповіді в перекладі.

Темп англійської мови значною мірою залежить від коротких речень, складних дієслів та ритмічних повторень – все це вимагає коригування відповідно до українських стилістичних норм. Для застосування цієї стратегії використовують: синтаксична сегментація – створює доступні українські речення; перерозподіл наголосу – зміщує фокус на кінцеві позиції речення; ритмічна еквівалентність – використовує повторення та природні інтонаційні переходи української мови. У такий спосіб цільовий текст зберігає стилістичну цілісність, забезпечуючи плавне та цікаве читання.

Як висновок, можна зазначити: описані вище стратегії демонструють, що перекладні трансформації є не просто механічними інструментами, а важливими компонентами більш широких культурних та мовних стратегій. Кожна трансформація – модуляція, транспозиція, компенсація, компресія та інші – служить функціональній меті в рамках загальної задачі: подолати мовні та культурні розбіжності, зберігаючи емоційну, стилістичну та наративну цілісність оригінального тексту.

3.3 Рекомендації для перекладачів щодо застосування трансформацій

У процесі перекладу роману «Життя і мета собаки» перекладач неминуче стикається з культурними, мовними та стилістичними бар'єрами, що виникають внаслідок розбіжностей між розповіддю англійською та українською мовами. Оскільки роман написаний з точки зору собаки, текст містить численні емоційно забарвлені вирази, розмовні ідіоми та образи, пов'язані з повсякденним життям американців. Ці елементи не завжди можна відтворити дослівно, тому

перекладач повинен використовувати свідомі стратегії, щоб зберегти як зміст, так і стилістичну функцію.

Розглянемо кілька рекомендацій. Нижче наведено вичерпний перелік практичних порад для перекладачів, складений на основі аналізу та прикладів, наведених у цьому дослідженні.

1. *Надавати перевагу природності над буквальною точністю*

Дослівний переклад емоційно забарвлених або ідіоматичних виразів може призвести до незручних або неприродних формулювань в українській мові. Замість механічного дотримання англійської структури, перекладачі повинні зосередитися на збереженні тону та емоційного ефекту; вибирати еквіваленти, поширені в українській розмовній мові та оповідному стилі.

На що звернути увагу: ідіоми, словосполучення, прислівники, підсилювачі, маркери мовлення, що створюють емоційний ефект.

Прийоми: модуляція, заміна, ідіоматична еквівалентність.

Наприклад, «*barking extravagantly*» краще перекладається як «*гавкаючи на все горло*», оскільки передає ентузіазм, а не буквальне значення «*надмірно*».

Підводні камені, яких слід уникати: збереження дослівної структури, бо виглядає вона вірною, але втрачається ефект на читача; введення архаїзмів або рідкісних слів, що порушують стиль.

Практичне правило: запитайте себе: «Яку емоційну/поведінкову реакцію повинен мати цільовий читач у цьому місці?» Перекладіть так, щоб відтворити цю реакцію.

8. *Зберігати стилістичну ідентичність оповідача*

На що звернути увагу: довжина речень, повторення, простота проти абстрактності, сенсорна спрямованість.

Прийоми: синтаксичне спрощення/сегментація, збереження повторень, уникнення абстрактних іменників, використання зменшувальних форм і розмовних форм.

Оповідач-собака вимагає послідовної дитячої простоти, емоційної безпосередньої та емоційно-чуттєвої орієнтованості. Отже, перекладачі повинні: використовувати прості синтаксичні конструкції; використовувати повторення, де це доречно («*бігав і бігав*»); використовувати зменшувально-пестливі форми, щоб передати ніжність “purru” – «цуцик»; уникати надто абстрактної лексики.

Пастки, яких слід уникати: надмірне ускладнення речень, щоб вони виглядали «літературними» – втрачається наївний голос; надмірне використання зменшувальних форм, коли оригінал є нейтральним.

Навіть невеликі синтаксичні рішення впливають на те, наскільки переконливо український текст відображає собачу точку зору.

Практичне правило: створіть короткий профайл голосу оповідача (типова довжина речення, улюблена лексика, часті граматичні ознаки) і перевіряйте варіанти перекладу на відповідність цьому профілю.

9. Застосовувати модуляцію та транспозицію для вираження непрямого значення

Коли англійські вирази кодують значення непрямо, перекладач повинен зробити його явним в українській мові. Це часто вимагає зміни граматичної форми; зміни точки зору; додавання пояснювальних сполучників.

Це запобігає двозначності та надає читачеві підказки, які англійська мова залишає підтекстом.

10. Використовувати компенсацію, коли це необхідно

Коли використовувати: втрата гумору, гри слів, ономапопеї або регістру в одному місці, які можна відновити в іншому.

Прийоми: додайте експресивні прикметники, неологізми, зменшувальні форми або фонетичне подовження в найближчому фрагменті тексту, щоб відновити втрачену стилістичну функцію.

Коли певний нюанс не можна перекласти безпосередньо (наприклад, «*plaintive*» або «*extravagantly*»), перекладачі повинні компенсувати це, підсилюючи виразність в іншій частині речення. Ця техніка забезпечує збереження емоційного впливу навіть тоді, коли лексична відповідність не є точною.

Ризики: занадто явна компенсація – читач помічає «латку» і це відволікає увагу.

11. Враховувати культурну знайомість реалій

Прийоми: адаптація, пояснення, короткі коментарі (помірковано), культурна заміна.

Якщо американський культурний елемент є широко відомим (шкільний автобус, задній двір, традиції святкування дня народження), його слід перекладати безпосередньо.

Якщо ні, перекладачі повинні розглянути: коротке контекстуальне пояснення; адаптовані аналоги; описові фрази. Однак надмірне пояснення порушує потік розповіді, тому його слід використовувати тільки в разі необхідності.

Практичне правило: чи є цей елемент важливим для сюжету/персонажа? (Так – зберегти або пояснити; Ні – можливо адаптувати); чи є цей елемент широко впізнаваним у культурі мови перекладу? (Так – дослівний переклад або транслітерація; Ні – адаптувати або описати); чи спричинить буквальний переклад плутанину або гумор? (Так – адаптувати/компенсувати).

12. Збереження динаміки, ритму та тону

Особливо в сценах дії або емоційних моментах ритм має вирішальне значення. Перекладачі повинні вибирати структури, які відтворюють енергію оповіді. Наприклад: динамічні англійські структури (*«ran around and around»*) повинні бути ритмічно відтворені українською мовою (*«бігав і бігав», «носився колом»*) залежно від контексту.

13. Обережно спиратися на теорії перекладу

Трансформації не повинні застосовуватися механічно; вони повинні бути виправдані комунікативною метою.

Теорії Віне та Дарбельне, Найди та інших допомагають у прийнятті рішень, але кожен вибір повинен відображати особистість оповідача, емоційний настрій сцени, норми мови перекладу.

14. Ввести невелику «перекладацьку пам'ятку» з мовними зразками та прізвиськами персонажів.

Послідовність у використанні прізвиськ, стилю мовлення та повторюваних фраз зберігає ідентичність персонажів. Ведіть короткий глосарій для роботи і звертайтеся до нього в кожному конкретному випадку.

Що записувати: фрагмент вихідного тексту, переклад, тип перетворення (модуляція, компенсація, транспозиція), коротке обґрунтування (бажаний результат).

Навіщо: допомагає в подальшому перегляді та обґрунтовує вибір в академічній роботі (або перед редакторами).

Практичне правило: чи відтворює переклад той самий емоційний ефект? (Так/Ні); чи відповідає він голосу оповідача? (довжина речень, регістр, повторення); чи може цільовий читач сприйняти будь-яку фразу як незручну/чужу? (Так/Ні); якщо було адаптовано ідіому, чи компенсували ви десь втрачений ефект? (Так/Ні); чи правильно обрано аспект/час, щоб відобразити процес проти події? (Так/Ні); якщо будь-яка відповідь «Ні», перегляньте.

Таким чином, у розділі 3 було продемонстровано, що перекладацькі трансформації становлять важливий і систематично вживаний набір прийомів, які дають змогу перекладачам долати мовні та культурні бар'єри в літературному перекладі. Порівняння роману Брюса Кемерона «Життя і мета собаки» з його українським перекладом, виконаним Ганною Яновською, засвідчує, що внесені зміни не є відступами від першоджерела, а продуманими й функціонально вмотивованими рішеннями. Вони спрямовані на те, щоб у межах іншої мовної системи відтворити той самий емоційний, стилістичний і культурний ефект, який має оригінальний текст.

Практичний аналіз, проведений у розділі 3.1, показав, що лексичні трансформації, такі як конкретизація, модуляція, евфемізація, семантичне доповнення та одомашнення, дозволяють перекладачеві адаптувати значення до сенсорного світогляду собаки-оповідача, зберігаючи при цьому автентичність оповіді. Граматичні трансформації, включаючи модуляцію аспекту, синтаксичну сегментацію, транспозицію та реструктуризацію відношень між підметом і присудком, забезпечують природність, ідіоматичність та стилістичну узгодженість в українській мові, компенсуючи структурні відмінності між англійською та українською мовами. Стилiстичні трансформації, такі як спрощення, компенсація, збереження ритму та модуляція метафоричних виразів, допомагають зберегти емоційний тон, гумор та наївну безпосередність, притаманні оригінальному тексту.

У розділі 3.2 розглянуто загальні стратегії перекладу, які визначають вибір конкретних перетворень. Динамічна еквівалентність, адаптація, культурна нейтралізація, емоційна та когнітивна адаптація, а також стилістична цілісність разом формують рішення перекладача, забезпечуючи, що цільовий текст передає значення та емоційний ефект, а не просто відтворює форму. Ці стратегії підкреслюють, що успішний літературний переклад вимагає балансу між вірністю оригіналу та творчістю, а також розуміння культурних очікувань та нарративної перспективи.

У розділі 3.3 наведено практичні рекомендації для перекладачів, в яких наголошується на природності, збереженні особливостей оповіді, прагматичній модуляції, розсудливій компенсації, прийнятті рішень з урахуванням культурних особливостей та ритмічній узгодженості. Ці рекомендації підкреслюють, що переклад є інтерпретаційною та контекстуальною діяльністю, в якій перекладач оцінює не тільки зміст тексту, але й те, як він повинен резонувати з цільовим читачем.

Загалом, у розділі 3 показано, що перекладацькі трансформації є незамінними для передачі змісту між двома мовними та культурними системами. Їх продумане та вибіркоче використання дає перекладачеві змогу відтворити стилістичне багатство, емоційну глибину та наративну узгодженість оригінального тексту, забезпечуючи при цьому чіткість, природність та культурну доступність для цільової аудиторії. Аналіз роману «Життя і мета собаки» підтверджує, що високоякісний літературний переклад досягається завдяки поєднанню лінгвістичної експертизи, культурної обізнаності, творчого підходу до вирішення проблем та дотримання функціональної еквівалентності.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі всебічно розглянуто мовні та культурні бар'єри в літературному перекладі на прикладі роману Вільяма Брюса Кемерона «Життя і мета собаки» та його українського перекладу Ганни Яновської. У контексті посилення міжкультурної комунікації та зростання популярності перекладної літератури здатність точно і чутливо передавати значення між мовами стає особливо актуальним. Це дослідження розглядає як теоретичну природу таких бар'єрів, так і практичні стратегії, що застосовуються для їх подолання, підкреслюючи роль перекладача як посередника між різними мовними системами, культурними рамками та стилістичними особливостями.

Відповідно до мети цього дослідження, у роботі досліджено сутність мовних та культурних бар'єрів у перекладі, проаналізовано лексичні, граматичні та стилістичні особливості оригінального тексту та оцінено ефективність перекладацьких трансформацій, використаних для передачі цих особливостей українською мовою.

У першому розділі було закладено теоретичну основу дослідження. У ньому було роз'яснено поняття мовних та культурних бар'єрів, підкресливши, що переклад передбачає не лише передачу лексики чи граматики: він вимагає від перекладача інтерпретації культурно забарвлених значень, стилістичних зразків та прагматичних намірів. У розділі також було окреслено основні виклики, пов'язані з лексичною еквівалентністю, граматичними розбіжностями та культурно-специфічними реаліями, продемонструвавши, що успішний переклад вимагає як мовної компетентності, так і міжкультурної обізнаності.

Другий розділ присвячений практичному аналізу роману «Життя і мета собаки», в якому визначено характерні лексичні, граматичні та стилістичні вибори, що формують стиль оповіді Кемерона. Особлива увага приділена досить стислому, але емоційно насиченому світогляду собаки-оповідача, що ставить перед перекладачем унікальні виклики. Дослідження показало, що Яновська зуміла зберегти основну образність, гумор та емоційні нюанси роману,

адаптуючи мовні структури, коли це було необхідно, щоб зберегти природність та узгодженість в українській мові. Аналіз також показав, як стилістичні прийоми, такі як повторення, метафора та ритм, були творчо та ефективно відтворені.

У третьому розділі розглядалися перекладацькі трансформації як необхідні інструменти для подолання мовних і культурних бар'єрів. За допомогою порівняльного аналізу було продемонстровано, що такі трансформації, як модуляція, транспозиція, синтаксична реструктуризація, компенсація та культурна адаптація, є незамінними для досягнення функціональної еквівалентності. У розділі також були викладені стратегії, які допомагають перекладачеві у прийнятті рішень, та надані практичні рекомендації, що наголошують на гнучкості, культурній чутливості та послідовності оповідної інтонації. Ці висновки підкреслюють активну участь перекладача у формуванні сприйняття тексту читачем, забезпечуючи, щоб перекладена версія викликала інтерес у аудиторії, залишаючись вірною задуму оригіналу.

Поєднуючи теоретичні та практичні компоненти дослідження, стає очевидним, що літературний переклад є складним, багатогранним процесом, який вимагає не тільки мовної компетентності, а й творчості, культурної обізнаності та навичок інтерпретації. Аналіз роману «Життя і мета собаки» демонструє, що високоякісний переклад досягається, коли перекладач успішно балансує як між дотриманням тексту оригіналу так і мовними й культурними очікуваннями цільової аудиторії.

Таким чином, це дослідження робить як академічний, так і практичний внесок у розуміння того, як можна ефективно подолати мовні та культурні бар'єри в літературному перекладі. Зазначається також важлива роль перекладача у забезпеченні співпраці між культурами, збагаченні національних літературних просторів іноземними текстами та сприянні все глибшому розумінню культурного розмаїття за допомогою перекладеної літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. “Вирій” [Електронний ресурс] : україно-англ. переклад. Lingvo Live.
URL: <https://www.lingvolive.com/en-us/translate/uk-en/%D0%B2%D0%B8%D1%80%D1%96%D0%B9>
2. Віне Ж.-П., Дарбельне Ж. Методологія перекладу. URL: <https://www.scribd.com/document/535943279/Жан-Поль-Віне-6>
3. Кемерон Б. Життя і мета собаки / пер. з англ. Г. Яновської. 2010. Жанр: сучасна література. URL: <https://uabooks.net/134-zhyttia-i-meta-sobaky.html>
4. Мова – це не просто спосіб спілкування. Відділ гуманітарної освіти, виховання і студентських справ, ВП Бережанський агротехнічний інститут «БАТІ». URL: <https://bati.nubip.edu.ua/index.php/ua/>
5. Флективні мови синтетичної та аналітичної будови. Введення в мовознавство. КНЛУ. URL: <https://studfile.net/preview/12971540/page:9/>
6. Чикалюк А. С. Ономатопоетичні слова на основі дитячих казок : курсова робота з корейської філології. Київ : КНЛУ, 2023. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/4639/%20%20%20%20%20%20%20%20%20.pdf?sequence=1>
7. Aixelá J. F. Cultural Realities and Translation. In: Translation and Cultural exchange. London: Routledge, 2017. pp. 45–63.
8. Alves F., Jakobsen A. L. (eds.). Explorations in Empirical Translation Process Research. Amsterdam : John Benjamins, 2009.
9. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation : 3rd ed. London : Routledge, 2018. 331 p.
10. Baker M. Narratives in and of Translation. SKASE Journal of Translation and Interpretation. 2006. Vol. 1(1). pp. 4–13.
11. Baker M., Saldanha G. (eds.). Routledge Encyclopedia of Translation Studies. 3rd ed. London : Routledge, 2020.
12. Bassnett S. Translation Studies. London: Routledge, 2002. 176 p.

13. Beehivelr. Food Taboos From Around the World. URL: <https://beehivelr.com/food-taboos-from-around-the-world/>
14. Bowker L. Computer-Aided Translation Technology: A Practical Introduction. Ottawa : University of Ottawa Press, 2002.
15. Cameron, W. B. A Dog's Purpose. New York: Tom Doherty Associates, 2010. 234 p.
16. Cambridge Dictionary Online. URL: <https://dictionary.cambridge.org>
17. Catford J. C. A linguistic theory of translation: An Essay in Applied Linguistics. Oxford : Oxford University Press, 1965. 110 p.
18. Chesterman A. Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory. Amsterdam : John Benjamins, 1997.
19. Cozma M., Jumanca R. Problems of lexical and grammatical equivalence in translation: A didactic approach. Romanian Journal of English Studies. 2023. Vol. 20. pp. 123–132. DOI: <https://doi.org/10.2478/rjes-2023-0014>
20. Corpus of Contemporary American English (COCA). URL: <https://www.english-corpora.org/coca/>
21. Cronin M. Translation and Globalization. London : Routledge, 2003.
22. Dimitriu R. Theories and Practice of Translation: A Reappraisal. Perspectives: Studies in Translatology. 2002. Vol. 10(3). pp. 163–176.
23. Doherty S. The Impact of Translation Technologies on the Process and Product of Translation. International Journal of Communication. 2016. Vol. 10. pp. 947–969.
24. González Davies M. Multiple Voices in the Translation Classroom: Activities, Tasks and Projects. Amsterdam : John Benjamins, 2004.
25. Göpferich S. Translators as Experts: Cognitive Processes in Translation. Frankfurt am Main : Peter Lang, 2009.

26. Hatim B., Mason I. *The Translator as Communicator*. London : Routledge, 2005. 256 p.
27. Holmes J. S. *The Name and Nature of Translation Studies*. In: *Translated!* Amsterdam : Rodopi, 1988. pp. 67–80.
28. House J. *A Model for Translation Quality Assessment*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1977. 360 p.
29. House J. *Translation quality assessment: Past and present*. London: Routledge, 2015. 198 p.
30. Hyryla O., Yurchak L. *Linguistic and Cultural Barriers in Translation*. Сучасні тенденції у філологічних та педагогічних дослідженнях: вітчизняний і міжнародний вимір: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 21 берез. 2025 р.). Тернопіль, 2025. С. 78. (Електронний ресурс, PDF).
31. Kelly D. *A Handbook for Translator Trainers: A Guide to Reflective Practice*. Manchester : St. Jerome Publishing, 2005.
32. Kenny D. (ed.). *The Routledge Encyclopedia of Translation Technology*. London : Routledge, 2020.
33. Kiraly D. *A Social Constructivist Approach to Translator Education: Empowerment from Theory to Practice*. Manchester : St. Jerome, 2000.
34. Katan D. *Translating Cultures: An Introduction for Translators, Interpreters and Mediators*. Manchester : St. Jerome Publishing, 1999. 271 p.
35. Lefevere A. *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*. London : Routledge, 1992. 176 p.
36. LingQ Audio Stories. URL: <https://www.lingq.com>
37. LingQ Forum. URL: <https://www.lingq.com/forum/>
38. Lingvo Live. URL: <https://www.lingvolive.com>
39. Munday J. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. 5th ed. London : Routledge, 2022.

40. Newmark P. A Textbook of Translation. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 1988. 292 p.
41. Newmark P. A textbook of translation. London: Pearson Education, 2016. 292 p.
42. Nida E. A. Theories of Translation Revisited. London: Routledge, 2014. 210 p.
43. Nida E. A., Taber C. R. The Theory and Practice of Translation. Leiden : E. J. Brill, 1969. 220 p.
44. Nord C. Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis. Amsterdam : Rodopi, 2005.
45. Oxford Learner's Dictionaries. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>
46. Pedersen J. Translational approaches to culture-specific items. In: The translator's handbook. London: Routledge, 2019. pp. 72–88.
47. Peter Piper. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Piper
48. ProZ.com. URL: <https://www.proz.com>
49. Pym A. Exploring translation theories. 2nd ed. London: Routledge, 2014. 230 p.
50. Reiss K., Vermeer H. J. Towards a General Theory of Translational Action: Skopos Theory Explained. London : Routledge, 2014. 240 p.
51. ResearchGate. URL: <https://www.researchgate.net>
52. Saldanha G., O'Brien S. Research Methodologies in Translation Studies. London : Routledge, 2013.
53. Schäffner C. (ed.). Translation and Quality. Clevedon : Multilingual Matters, 1998.

54. She Sells Seashells | Nursery Rhymes.
URL: <https://allnurseryrhymes.com/she-sells-seashells/>
55. Toury G. Descriptive Translation Studies – and Beyond. Amsterdam : John Benjamins, 1995. 312 p.
56. Translation and cognition / eds. G. M. Shreve, E. Angelone. Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 2010. 381 p.
57. Tymoczko M. Enlarging Translation, Empowering Translators. Manchester : St. Jerome, 2007.
58. Venuti L. The translator's invisibility: A history of translation : монографія. Лондон : Routledge, 1995. 366 p.
59. Venuti L. The translator's invisibility: A history of translation. 3rd ed. London: Routledge, 2017. 342 p.
60. Venuti L. The translator's invisibility (expanded edition). London: Routledge, 2017. 365 p.
61. Venuti L. Contra instrumentalism: A translation polemic. Lincoln: University of Nebraska Press, 2021. 215 p.
62. Wolf M., Fukari A. (eds.). Constructing a Sociology of Translation. Amsterdam : John Benjamins, 2007.
63. WordReference Forums. URL: <https://forum.wordreference.com>
64. YouTube: Nursery Rhymes. URL: <https://www.youtube.com>
65. Yurchak L. A. Language and Cultural Barriers as a Factor in the Professional Training of Future Foreign Language Teachers. Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності : тези доп. VIII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 4 жовт. 2025 р.). Тернопіль, 2025. С. 439. (Електронний ресурс, PDF).

ДОДАТКИ

Таблиця 1.1

Типи культурно маркованих одиниць та особливості їх перекладу

Тип	Приклади	Міркування щодо перекладу
Матеріальна культура	<i>kimono, pub, veranda</i>	Автентичність, конотація, історичний період, соціальний контекст; вибір між анотацією або адаптацією.
Соціальні інститути	<i>House of Commons, SAT exam</i>	Юрисдикційна специфіка, культурна знайомість, необхідність контекстуальних приміток [46].
Культурні символи та звичаї	<i>Christmas, tea ceremony, вишиванка</i>	Ритуальне значення, регіональні відмінності, рішення зберегти або адаптувати маркер для доступності [46].
Літературні та художні посилання	<i>Pandora's box, Romeo and Juliet</i>	Інтертекстуальний резонанс, впізнаваність аудиторією, уникнення культурної відчуженості [60].